

Uttalanden i prop 1986/87:58 om jaktlag m m

”Den nya lagens civilrättsliga bestämmelser om jakträtten innebär i huvudsak endast en språklig revision av den nuvarande lagen” (sid 1)

”Det skall åligga markägare och jakträttshavare att vidta de särskilda åtgärder som behövs för att skydda och vårda viltet och att anpassa jakten efter tillgången på vilt. Åtgärder i samverkan mellan flera markägare och jakträttshavare bör främjas bl a genom lokal organisation” (sid 22).

”När det däremot gäller viltvården i mera traditionell mening, d v s särskilda åtgärder till stöd och skydd för viltet och en anpassning av jakten i förhållande till vilttillgången, är det mera naturligt att lägga ansvaret på jakträttshavaren” (sid 27).

”Markägaren har den jakträtt som följer med äganderätten till marken och samerna kan till stöd för sin jakträtt hänvisa till att den ingår i renskötselrätten” (sid 45).

”Såvitt gäller markerna på renbetesfjällen och markerna ovanför odlingsgränsen kan enligt rennäringslagen lantbruksnämnden besluta om upplåtelse av markägarens jakträtt på kronomarken” (sid 45).

”Inom betesområdena ovanför odlingsgränsen finns också privatägd mark. I Västerbottens län är ungefär en tredjedel av marken ovanför odlingsgränsen i enskild ägo. Motsvarande andel i Norrbottens län är ungefär en tiondel” (sid 45).

”Också inom de enskilt ägda markerna på ömse sidor om odlingsgränsen finns dubbel jakträtt” (sid 45).

”För de samebyar som får bedriva renskötsel hela året nedanför odlingsgränsen, skogssamebyarna, innebär den föreslagna principiella lösningen att länsstyrelsen registrerar hela betesområdet som samebyns licensområde” (sid 47).

”Det bör prövas om en överenskommelse mellan parterna kan träffas som innebär att ett visst jaktområde skall vara förbehållet samerna. En andra lösning är att tillämpa skilda jakttider” (sid 47).

Uttalanden i prop 1991/92:9 om jakt och viltvård

”Stora och stabila älgjaktsområden skall kunna registreras som älgskötsel-områden. Jakträttshavarna får själva avgöra avskjutningens storlek inom dessa områden” (sid 1).

”Områden som tål en avskjutning av minst ett vuxet djur om året registreras som A-område. Om det finns särskilda skäl kan även områden som inte uppfyller kraven för A-område registreras för tilldelning av ett valfritt djur (vuxet djur eller kalv. Dessa områden kallas B-områden” (sid 9).

”Det lokala samrådet i jakt- och viltvårdsfrågor bör intensifieras. Någon särskild reglering av samrådets organisatoriska former införs

inte. Inom A-områdena skall dock redovisas till länsstyrelsen det lokala samråd som har skett om älgavskjutningens storlek” (sid 18).

”Länsstyrelsen som handlägger jaktfrågor på länsplanet har det övergripande ansvaret för viltvårdsfrågorna i länet. Detta utesluter inte på något sätt ett ökat lokalt ansvarstagande” (sid 20).

”Det är naturligtvis viktigt att företrädarna för de areella näringarna i länsviltnämnderna har god kunskap om de problem med skador som uppstår lokalt oavsett ägarkategori” (sid 21).

”Nämnden bör därför i fortsättningen ha som regel att begära in älgskötselplaner från A-områden. Ansvaret för att dessa lämnas ligger närmast på jaktledaren (sid 21).

”Föredragande statsrådet anförde i prop 1986/87:58 om jaktlag m m att det bör finnas en lokal organisation för jakten och viltvården. Denna lokala samrådsgrupp borde enligt föredragandens uppfattning inte göras till något obligatorium. På vissa håll kan det ligga närmast till hands att kommunen tar initiativ till bildandet av samrådsgrupp” (sid 22).

”Själv gör jag följande bedömning. Flertalet län har numera lokala samrådsgrupper som i stort fungerar på det sätt som viltskadeutredningen och älg/skog-gruppen avser” (sid 23).

”Jakträttshavarna inom A-områdena bör därför årligen redovisa det samråd som har skett med berörda parter och vad deras inställning är till en lämplig älgavskjutning” (sid 23).

”Är parterna ense om avskjutningens storlek bör länsstyrelsen kunna bevilja avskjutningen” (sid 23).

”Älgobsinventeringen – älgobs – sker genom älgjägarnas direkta observationer under den första älgjaksveckan” (sid 26).

”I andra fall har hela eller delar av en jaktvårdskrets erhållit gemensam licens, s k kretslicens” (sid 30).

”Jakten och viltvården får därmed stora likheter med den jakt och viltvård som idag bedrivs inom de s k kretslicensområdena. Den stora skillnaden mellan de båda områdestyperna blir att något beslut om tilldelning av älg inte behövs för älgskötselområdena” (sid 31).

”De av viltskadeutredningen föreslagna minimiarealerna, 3000-5000 ha för södra Sverige och 5000 – 8000 ha för norra Sverige, bör kunna tjäna som riktmärke för älgskötselområdets minsta storlek” (sid 31).

”De jakträttshavare som vill få sin mark registrerad som älgskötselområde skall ansöka om detta hos länsstyrelsen, på samma sätt som gäller för A-licens. Jakträttshavarna bör själva få besluta om hur samarbetet inom området skall ske” (sid 32).

”Det krävs också normer för hur jakten och viltvården skall bedrivas” (sid 32).

”Jakten inom området kan efter jakträttshavarnas eget bestämmande ske gemensamt över hela området eller för var och en enbart inom det område där resp jägare har jakträtt” (sid 32).

”Det bör i princip vara möjligt att jaga älg under tiden den 16 augusti – den 28 februari” (sid 38).

”Jag delar därför uppfattningen att jakttiden för älg bör vara lång” (sid 38).

Några remissinstanser beträffande älgskötselområden.

Naturvårdsverket:

”I likhet med naturvårdsverket har utredningen föreslagit att inom s k älgskötselområden skall jägarna själva få bestämma avskjutningens storlek” (sid 152).

”Naturvårdsverket vill för sin del rekommendera att i stället för älgskötselområdena beteckningen älgvårdsområden används, för att på så sätt knyta de aktuella områdena till redan existerande älgvårdsdistrikten” (sid 152).

”Naturvårdsverket får påpeka att det bör vara en förutsättning för att ett älg-vårdsområde skall kunna registreras att avtal har slutits mellan de mark-ägare/jakträttshavare som ingår i älgvårdsområdet. Avtalet bör bl a reglera hur jakten skall bedrivas, hur fällda älgar skall fördelas och hur avskjutningen skall beräknas” (sid 152).

Länsstyrelsen i Jämtlands län

”Förslaget om älgskötselområden är helt klart intressant. Det är både rimligt och lämpligt att ge jägarna ett ökat ansvar inom områden med stabilitet och viss storlek” (sid 172).

Länsstyrelsen i Västerbottens län

”Inom renskötselområdet finns speciella jakträttsliga problem” (sid 172).

”Älgskötselområden kan vara befogade i områden med omfattande älgvandringar. Hela vandringsområdet bör då ingå” (sid 172).

Länsstyrelsen i Norrbottens län

”Länsstyrelsen har självfallet intet att invända mot skötselplaner. Endast om älgskötselområdena är av jaktvårdskretsstorlek finns det förutsättningar för markägarna att rätt hantera sin älgstam” (sid 173).

Svenska samernas riksförbund

har inte lämnat något remissyttrande beträffande älgskötselområden

Regeringens prop 1999/2000:73 Jaktens villkor

Denna antogs av Sveriges riksdag före halvårsskiftet år 2000 och den stora förändringen är att jaktvårdsområden ersätts med ny lag om viltvårdsområden.

Det stadgas i 2 § att ”Ett viltvårdsområde får inte omfatta mark, där samerna har rätt till jakt enligt rennäringslagen (1971:437), när det gäller fråga om kronomark ovanför odlingsgränsen som står under statens omedelbara disposition eller mark på renbetesfjällen. För annan mark, där samerna har rätt till jakt enligt rennäringslagen, får denna rätt inte inskränkas genom att ett viltvårdsområde bildas”.

Det kan noteras att uttrycket "statens mark" i prop 1992/93:32, i denna proposition benämns "mark under statens omedelbara disposition".

En märklighet i propositionen finns i de föreslagna övergångsbestämmelserna, där det sägs att lagen "träder i kraft den 1 januari 2001 då lagen (1980:894) om jaktvårdsområden upphör att gälla", samtidigt som de föreslagna övergångsbestämmelserna anger att "ett viltvårdsområde som bildats enligt äldre bestämmelser och vars verksamhet endast omfattar vården av småvilt består efter ikraftträdandet".

Dessa föreslagna övergångsbestämmelser kan t o m tolkas, som att ett jaktvårdsområde får finnas kvar, trots att lagstiftning saknas för detta.

Grundläggande lagstiftning betr jakt och fiske och dess grund
Tillägg: Avsnittet har utelämnats. Jag hänvisar till www.samerna.se

Om jakt-och fiske öster om lappmarksgänsen och utanför renbetesfjällen.

Ur Kungl. Maj:ts Nåd. Proposition N:o 2 från den 11 december 1885 har vi hämtat följande uttalanden av föredragande departementschef:

"Mot förslaget till förordning angående de svenska Lapparne och de bofasta i Sverige har fyra af Högsta Domstolens ledamöter blifvit anmärkt, att den sedvana Lapparne haft att under vissa tider af året med sina renhjordar genomströfva det nedre odlade landet samt der beta renarne, jaga, fiska och taga nödigt virke icke borde upphöjas till en genom lag stadgad rättighet, hvarigenom den bofasta befolkningens i dessa trakter egande- och besittningsrätt till jorden skulle i hög grad kränkas".

Departementschefen rättade sig dock inte efter dessa ledamöter i HD utan anförde bl a att "Lapparnes flyttning under vintern å de trakter, som de af gammal sedvana hittills hafva besökt, måste vara icke blott ett af den bofasta befolkningen tåldt intrång utan en verklig rätt, äfven om något uttryckligt lagstadgande till stöd för denna rätt hittills icke förefunnits".

Riksdagen "upphöjde" denna "sedvana" till "en genom lag stadgad rättighet" i och med införandet av 1886 års renbeteslag. Innehållet i den rätten är väsentligen densamma idag som 1886.

Beträffande aktuell paragraf sägs i första stycket att "Medlem i sameby får jaga och fiska på utmark inom de delar av byns betesområde som hör till renbetesfjällen eller lappmarkerna, när renskötsel är tillåten där" och frågan är vad som avses.

Det är otvistigt att medlem i sameby får jaga och fiska, även på privat mark, väster om lappmarksgränsen i Norr- och Västerbotten, under den tid då "renskötsel är tillåten där", liksom givetvis även på privat mark på renbetesfjällen. Det är också otvistigt att medlemmar i fjällsamebyarna i Norr- och Västerbotten får jaga och fiska, även på privat mark, öster om odlingsgränsen under tiden 1 oktober – 30 april.

Frågan är om samerna har jakt- och fiskerätt öster om lappmarksgränsen och utanför renbetesfjällen. Samma fråga är: Vad avses med "som hör till renbetesfjällen eller lappmarkerna, när renskötsel är tillåten där"?

Huvudprincipen för samernas jakt- och fiskerätt, alltsedan 1886 års renbeteslag, är denna: Om en medlem med stöd av 3 § rennäringslagen har rätt att ha renar på bete inom ett visst område, äger han också jakt- och fiskerätt inom samma område under samma tid.

Uttalanden i prop 1992/93:32 Samerna och samisk kultur mm

"En rättighet som utgör särskild rätt till fastighet kan varken helt eller delvis tas ifrån innehavaren utan ersättning" (sid 94).

"Enligt min mening bör renskötselrätten kunna upphävas bara om något av expropriationsändamålen är för handen. Därigenom ges renskötselrätten samma skydd mot tvångsvisa ingripanden som övrig särskild rätt till fastighet" (sid 96).

"Jag utgår från att renskötselrätt även fortsättningsvis kommer att upphävas ytterst sällan. Det kan förutsättas att den åtgärden tillgrips först sedan överenskommelse med berörd sameby inte kunnat träffas (sid 96)".

31 § Sameby eller medlem i sameby får ej upplåta rättighet som ingår i renskötselrätten.

Sameby får dock åt den som har varit medlem i byn upplåta rätt att utan avgift till sitt husbehov jaga eller fiska på byns område enligt 25 §.

Kommentar 31 §

Medlem i sameby har rätt att föra renar på bete inom samebyns betesområde (3 och 15 §§), jaga och fiska (25 §), uppföra anläggningar (16 §) och avverka skog (17 §). Samebyn har motsvarande rättigheter (se även 75 §) utom jakt och fiskerätt. En sådan rätt, som samebyn således saknar, kan den upplåta åt någon, som tidigare har varit medlem.

32 § På sådan kronomark ovanför odlingsgränsen som står under statens omedelbara disposition och på renbetesfjällen får nyttjanderätt upplåtas endast om upplåtelsen kan ske utan avsevärd olägenhet för renskötseln.

Avser upplåtelsen rätt till jakt eller fiske, kräves dessutom att upplåtelsen är förenlig med god jaktvård eller fiskevård och kan ske utan besvärande intrång i rätten till jakt eller fiske enligt 25 §. Upplåtelse av hela fisket i visst vatten får ske endast om samebyn medger det.

Kommentar 32 §

Länsstyrelsens upplåtelse av småviltsjakt och fiske ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen har sin grund i denna paragraf. Det samma gäller älgjakten (se även under kommentarer 25 §). I likhet med 31 § har, således, en som själv saknar jakt- och fiskerätt, rätt att upplåta sådan jakt och fiske. Andra jakt- och fiskerättshavare kan själva göra upplåtelser.

33 § Fråga om upplåtelse enligt 32 § prövas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Kommentarer 33 §

Av 2 § rennäringsförordningen (1993:384) framgår att det är länsstyrelsen, som gör upplåtelser av "annat än tillgodogörande av icke inmutningsbara mineraliska ämnen eller skogsavverkning".

Förordningens 3:e paragraf föreskriver att "Vid upplåtelse av rätt till annan jakt eller annat fiske", än småviltsjakt och handredskapsfiske, "skall företräde ges sådana personer för vilka jakten eller fisket är av väsentlig betydelse för deras försörjning". Bestämmelsen torde vara tillämpbar beträffande älgjakt och nätfiske.

34 § Upplåtelse enligt 32 §, som ej avser tillgodogörande av naturtillgångar eller skogsavverkning, skall ske mot avgift, om ej särskilda skäl föreligger för avgiftsfrihet. Avgiften fördelas mellan Samefonden och sameby som beröres av upplåtelsen enligt bestämmelser som meddelas av regeringen.

Avser upplåtelsen tillgodogörande av naturtillgångar, skall staten utge ersättning för den skada eller olägenhet för renskötseln som upplåtelsen medför. I fråga om fördelning av ersättning som ej utgår till bestämd person äger 28 § andra stycket motsvarande tillämpning.

Kommentarer 34 §

Vad är naturtillgångar ? (jfr 28 §)

3 RESURSERNA

Under detta kapitel har jag försökt att göra en uppräknig av de naturresurser som staten under lång tid har accepterat vara samiska. På senare tid har staten, eller åtminstone statliga utredningar, emellertid gjort anspråk på att vara delägare till de samiska resurserna. Samerna, å andra sidan, har

dock ännu inte ställt krav på att vara delägare till malm, skog och vattenkraft. I andra länder med urbefolkningar har dock processen gått längre. Redan idag finns diskussioner i Norge om samernas rätt att få del av de oljefyndigheterna i Nordsjön.

3.1 Förhållandena i Kanada

Som en referens har jag under detta avsnitt valt att återge en del av vad som gäller för urbefolkningarna i Kanada enligt Jakt- och fiskerättsutredningen (SOU 2005:116).

"Kanada är en federation som består av 10 provinser och tre territorier. Det finns drygt 30 miljoner invånare. Kanadas yta är tjugo gånger större än Sveriges. Provinserna har egna regeringar. Alla frågor som inte uttryckligen definieras som provinsiella i landets grundlag utgör den federala regeringens ansvar. Urfolksfrågor tillhör den federala regeringens ansvar. De tre territorierna är tre olika landområden i norra Kanada. Det är Yukon, Northwest Territories och Nunavut. Dessa till ytan mycket stora landområden har en gles befolkning, sammantaget bor ca 100 000 människor i dessa områden. En mycket stor andel utgörs av urbefolkning. Dessa tre territorier styrs av den federala regeringen, även om det för närvarande pågår en utveckling mot visst självstyre. Kanadas urbefolkning, som uppgår till drygt en miljon invånare, finns över hela landet. I Kanada används inte den internationellt etablerade engelska termen "indigenous people" utan i stället "aboriginal people". Innebörden är samma. I begreppet "aboriginal people" inryms tre huvudgrupper: indianer, eskimåer och s.k. métis. Även inom dessa huvudgrupper varierar språket och kulturen. Indianer är den största gruppen med drygt en halv miljon människor. I Kanada används sedan 1980-talet mycket sällan termen indian, bl.a. därför att detta begrepp ansågs ha en nervärderande betydelse. I stället talar man om First Nations.

Eskimåer benämns inuiter och består av ca 50 000 personer. Inuiterna lever i huvudsak inom det arktiska området. Slutligen är métiser (med den språkliga innebörden "blandat") ett folk, vars förfäder varit européer, främst med franskt ursprung, och indianer. Denna grupp uppgår sannolikt till ca 300 000 personer. Övergripande urbefolkningsfrågor utgör som nämnts den federala regeringens ansvar. I den federala kanadensiska regeringsorganisationen finns en särskild minister och ett särskilt ministerium som arbetar med frågor som rör urbefolkningarna, Indian Affairs and Northern Affairs Canada, men också andra ministrar och departement har ansvar för delar av urbefolkningsfrågorna. Samtidigt hanteras exempelvis jakt- och fiskefrågor av de olika provinserna. Innebörden blir dels att urbefolkningsgrupperna måste föra en dialog med såväl federala som provinsiella regeringar och att hanteringen av jakt- och fiskefrågor kan variera i de olika provinserna. Kanada har vidare ett anglosaxiskt rättssystem. Mycket förenklat innebär det bl.a. att Högsta domstolen i Kanada (Supreme Court of Canada, SCC) i högre utsträckning än exempelvis i Sverige genom domstolsutslag utvecklar gällande rätt.

Jakt och fiske – en bakgrund

I Kanada krävs för befolkningen i allmänhet en licens för att jaga och fiska. De som är bofasta i provinsen har oftast rätt att jaga efter licens i sin egen provins. Besökande i provinsen måste ha guide. Till skillnad från Sverige gäller att all jakt bara får ske för eget bruk. Det är inte tillåtet att sälja köttet från vilt. Skälet är att man befärar att jakttrycket skulle bli för hårt. En annan oro är den hygieniska hanteringen av köttet skulle bli eftersatt. Utöver urbefolkningen jagar 1,2 miljoner kanadensare, vilket motsvarar ca 5 % av befolkningen.

Tillgången på vilt är i huvudsak god, men varierar i provinserna. I exempelvis Ontario, som med sina ca 11 miljoner invånare är den i särklass mest befolkade provinsen, finns det gott om hjortdjur, men mindre älg. För närvarande ansöker drygt 100 000 personer varje år om att jaga älg i Ontario. Ca 16 000 älglicenser lottas ut.

I Kanada är såväl sportfisket som det kommersiella fisket stort. Det krävs licens för att sportfiska och det krävs licens för att bedriva kommersiellt fiske. 4,2 miljoner kanadensare sportfiskar, vilket motsvarar 18 % av befolkningen.

Urbefolkningen har, som kommer att utvecklas nedan, en rätt att jaga och fiska utan licens på kronomark. En mycket stor andel, drygt 80 %, av marken i Kanada är kronomark. I Kanada har ägaren kontrollen över den privata marken. Han kan upplåta jakt- och fiskerätten på denna mark och urbefolkningen saknar sådana rättigheter. Licens krävs för att utöva jakt- och fiskerätten.

Urbefolkningens historia och den rättsliga regleringen

Urbefolkningens ställning i Kanada har sin grund i "the Royal Proclamation 1763", dvs. ett kungligt edikt eller påbud (ibland kallad en "Indian Bill of Rights", dvs. en rättighetsförklarig för indianerna). Nybyggare hade då gjort sitt inträde i Kanada och gjorde anspråk på land som urbefolkningen brukade. För att medla slog regeringen fast att mark som tillhörde indianerna bara kunde överlämnas till kronan.

Under 1760–1930 tvingades olika indianstammar och eskimåer till att sluta freds- och vänskapsfördrag med regeringen. Detta skedde genom ockupation, men till skillnad från vad som inträffade i USA ledde inte ockupationen till storskaligt krig och direkta massakrer. Som en parentes kan nämnas att den gräns som skapades mellan Kanada och USA av européerna i vissa fall delade indiansamhällen i två delar. Möjligheten för First Nations att driva gränsöverskridande verksamhet saknas i dag. Även för First Nations som lever vid gränsen i Kanada är det inte tillåtet att jaga och fiska på amerikansk mark.

Urbefolkningen för dock ändå på olika sätt mycket illa av ockupationen även i Kanada. Människorna från Europa förde med sig sjukdomar och de för många indianer så livsviktiga bufflarna utrotades. Dessa båda förhållanden ledde till att urbefolkningen minskade.

Det tiotal freds- och vänskapsfördrag, s.k. "historic treaties", som ingicks reglerar än i dag förhållandena mellan urbefolkningen och regeringen. Varje "treaty" reglerar ett mycket stort landområde, i princip delar de tio fördragen upp Kanada. Det finns dock mycket stora områden i bl.a. västra och norra Kanada (bl.a. British Columbia och territorierna) där sådana fördrag inte slutits.

1876 kom den s.k. "Indian Act" till. Det var en lagstiftning som reglerade indianernas förhållande till den federala regeringen och som än i dag utgör den grundläggande lagen. Reservaten skapades då. Innebörden av reservaten var att indianer skulle bo för sig själva på mindre delar av sina tidigare områden. Regeringen hade av de skäl som redan nämnts samt genom att lägga beslag på stora landområden från indianerna slagit sönder deras livsstil. Indianerna hade till stor del försörjt sig genom jakt och fiske. Avsaknaden av stora landområden omöjliggjorde detta. Regeringen var nu tvungen att på något sätt ta ansvar för utvecklingen bland indianerna. Till detta kom en önskan att kontrollera indianbefolkningen. Detta gjorde man genom att skapa reservaten. Regeringen tillhandahöll ett mindre markområde, byggde bostäder och placerade indianerna där.

Reservatsområden ägdes av regeringen för indianers räkning. Indianerna skulle vara befriade från att betala skatt och hyra för husen. Förhållandena i reservaten har varit mycket dåliga. Reservaten lades enligt uppgift från företrädare för indianer oftast på den sämsta marken. De var för små för att ge tillräckligt underlag för jakt och fiske. Indianerna fick under lång tid inte lämna reservaten utan tillstånd. De tvingades vidare att lämna sina barn till internatskolor. Där fick barnen inte tala sitt eget språk och för också i andra avseenden illa. Avsikten var att integrera (många talar om begreppet "civilisera") indianerna.

Än i dag bor 62 % av indianerna kvar i samhällen i reservaten. Skälet är att man önskar bo på sin historiska mark och utöva sin egen kultur. Dessutom gäller fortfarande skattefrihet i reservaten. Det finns 614 indiansamhällen (i vilka också ett mindre antal andra kanadensare i övrigt bor). Standarden är än i dag mycket sämre än vad som gäller för den övriga befolkningen. För många indiansamhällen gäller att medelinkomsten bara uppgår till hälften jämfört med den övriga befolkningens medan arbetslösheten kan vara dubbelt så hög. Missbruksproblemen är stora och en stor andel är beroende av socialbidrag. Samtidigt finner man i reservaten en snabbare befolkningsökning än i det kanadensiska samhället i övrigt. Eftersom man bor gratis i reservaten och är skattebefriad saknas ibland incitament för att arbeta. Under de senaste åren har det dock skett en utveckling i takt med att urbefolkningens rättigheter i ökad grad erkänts. Det pågår i många reservat projekt av många slag. Strategin för många First Nations är att framöver få sina rättigheter erkända samt att kunna

ta tillbaka en del av de resurser som de blivit bestulna på, såsom exempelvis land, skog, mineralrättigheter, jakt och fiske. Sedan man skapat sig en ekonomisk bas vill man förhandla fram självstyre.

First Nations har organisatoriskt samlats inom Assembly of First Nations (AFN). Inuiterna är i huvudsak bosatta i de norra delarna i Kanada, i Nunavut, norra Quebec och i Labrador. I norr finns det 96 samhällen för urbefolkningen. I dessa bor dock inte bara inuiter utan också andra kanadensare, även sådana som ingår i någon av de övriga kanadensiska urbefolkningarna. Inuiterna har organisatoriskt samlats inom Inuit Tapiriit Kanatami (ITK). Till det nybildade territoriet Nunavut återkommer vi. Métiserna lever utspridda över hela Kanada. Denna folkgrupp bildades när stora grupper av fransmän kom till Kanada under 1700-talet som pälshandlare. I första hand handlade det om att franska män gifte sig eller levde tillsammans med kvinnor av indianursprung och fick barn av blandad härkomst. Dessa människor bildade egna samhällen och skapade en egen kultur, i vilken fortfarande ingår ett eget språk som är byggt på äldre franska. Den ledande samlade organisationen för métiserna är Métis National Council (MNC).

Högsta domstolens avgöranden

Sammantaget har den rättsliga regleringen av förhållandet mellan Kanada och urbefolkningen varit bristfällig. De historiska fördragen är kortfattade och ger inte besked på viktiga punkter och "the Indian Act" är ålderdomlig. Urbefolkningens rättsliga situation är också komplicerad, eftersom rättigheterna vilar på två separata grunder. Det är dels fråga om att urbefolkningen har de rättigheter som framgår av de historiska fördragen. Här är det bara fråga om indianer, eftersom det endast var den folkgruppen som tecknade fredsavtal med de ockuperande regeringarna från Europa. Métiserna är ju en folkgrupp som inte uppstått innan utan på grund av att fransmän och engelsmän kom till Kanada. Därutöver har dock alla urbefolkningsgrupper inklusive métiserna en rätt i sig, "aboriginal rights".

Båda dessa rättigheter har utvecklats och definierats genom avgöranden i Högsta domstolen. Vidare har förstås även urbefolkningen i Kanada stöd av den internationella rätten. Kanada har ännu inte ratificerat ILO-konventionen. Man anser att konventionen innehåller alltför stora oklarheter i fråga om främst landrättigheter.

Från urbefolkningens sida framförs f.n. inte krav i någon större utsträckning om att Kanada skall underteckna denna konvention, eftersom det nationella rättsläget kan ge längre gående rättigheter än ILO-konventionen. 1973 meddelade Högsta domstolen i Kanada en dom som kallas "Calder Decision". Domen erkände att indianer i sin egenskap av urbefolkning hade rättigheter utöver lagstiftningen, dvs. utöver Royal Proclamation. Domen medförde att urbefolkningen började framställa krav. Den federala regeringen gick därefter med på att förhandla fram nya fördrag, s.k. "modern treaties" för de områden som saknade "historic treaties", i huvudsak norra British Columbia, norra Québec och de tre territorierna. 1982 utgjorde vidare en vändpunkt för urbefolkningen. Det skrevs då in i konstitutionen (Constitution Act 1982) att urbefolkningens rättigheter och de rättigheter som följer av de historiska fördragen är grundlagsskyddade. Med urbefolkning avsågs indianer, inuiter och métis. Detta var det första tillfälle då métis urbefolkningsrätt erkändes av staten.

Jakt och fiske i Kanada kräver som nämnts licens. I de s.k. "historic treaties" angavs det oftast att urbefolkningen skulle ha rätt att fortsätta och jaga och fiska på hela sitt tidigare landområde. Fram till 1982 lät dock regeringarna dem bara jaga och fiska fritt i sina reservat. Utanför reservaten krävdes det att även urbefolkningen hade licens. När de jagade och fiskade utanför sitt reservat, bötfölls de. Innebörden var alltså att rättigheterna enligt de historiska fördragen inte respekterades. Detta ändrades efter 1982 när dessa rättigheter grundlagsskyddades. Rätten enligt fördragen var dock oftast endast en rätt att jaga och fiska för husbehov.

1990 kom ännu en dom, "Sparrow Decision". I denna bestämde Högsta domstolen att urbefolkningen hade företräde till jakt och fiske. Först när deras behov är tillgodosedda kan andra få tillgång till jakt och fiske. Urbefolkningens jakt och fiske kan bara inskränkas om det är motiverat med hänsyn till att bevara en särskild djur- eller fiskart eller andra miljöhänsyn eller med hänsyn till säkerheten. Högsta domstolen meddelade 1990 också en dom som benämns "Sioui Decision". Domen behandlade tolkningen av de s.k. "historic treaties". I domen fick en First Nation rätt att utöva sina tidigare

seder och sin religion som dessa utövats före den europeiska ockupationen. I målet var det fråga om att de skulle få rätt att avverka träd och göra upp eld på kronomark. Sedan den domen står det klart att urbefolkningen har rätt att använda resurser såsom jakt och fiske för mat samt för sociala eller ceremoniella ändamål”.

1996 meddelade Högsta domstolen domarna ”Van der Peet trilogy” och ”Côté and Adams”. I dessa angavs att ”aboriginal rights” är handlingar som är integrerade i den särskilda kultur som den urbefolkningen har som hävdar rättigheten. Det kan vara fråga om att exploatera tillgångar kommersiellt.

1997 kom en uppmärksammas dom, ”Delgamuukw Decision”. Enligt denna dom har urbefolkningen en rätt inte bara att nyttja sina tidigare landområden utan en rätt till landområden i sig. Det framgick även av domen att myndigheterna måste rådgöra med urbefolkningen i alla frågor som rör deras rättigheter.

1999 meddelande Högsta domstolen den för det kommersiella fisket så viktiga domen ”Marshall Decision”. Det var fråga om en tolkning av fredsfördraget mellan micmacindianer och regeringen som ingicks 1760–1761. Högsta domstolen fann att micmacindianerna hade rätt att fiska och sälja så mycket fisk att de tillförsäkrades en ”moderate livelihood”, i ungefär översättning skälig levnadsstandard. Domen var den första i sitt slag vars innehåll skulle kunna medföra allvarliga konsekvenser för den övriga befolkningen.

2003 kom ”Powley decision”. Powley tillhörde métisfolket. Han var till en 64-del indian och i övrigt av europeiskt ursprung. Han sköt en älg utan jaktlicens. Domstolen fann att även métisfolket under vissa förutsättningar i egenskap av urbefolkning kan ha en rätt att jaga för eget bruk. En förutsättning skulle vara att man kunde visa att man genom sina förfäder har en bindning till historiska métissamhällen, som existerade innan européerna tog kontroll över området.”

Avsnittet ”Innebörderna för övriga grupper” har utelämnats.

”Den politiska utvecklingen

Den rättsliga utvecklingen har lett till omfattande förhandlingar mellan å ena sidan federala regeringar och provinsregeringar och å andra sidan urbefolkningen. Högsta domstolen har i detta sammanhang, mot bakgrund av de långvariga och mycket kostsamma rättegångskostnaderna, uttalat att det bästa sättet att lösa de rättsliga problemen är att parterna förhandlar. Domstolen har vid flera tillfällen framhållit att: /.../den bästa hanteringen/.../är en process som innebär att man genom förhandlingar och försoning på ett korrekt sätt tar hänsyn till de komplexa och konkurrerande intressen som här finns. (/.../the best approach/.../is a process of negotiation and reconciliation that properly considers the complex and competing interests at stake.) Detta sker på olika sätt. I exempelvis Nova Scotia pågår förhandlingar mellan urbefolkningen, provinsregeringen och den federala regeringen i syfte att lösa samtliga frågor. Parterna har ingått en överenskommelse om att förhandla. De ämnen som är relevanta är bl.a. rätten till land, vatten och naturresurser samt frågorna om självstyre, miljöskydd och social omvårdnad. Förhandlingsarbetet beräknas pågå under 5–10 år. Viktigt under förhandlingsarbetet är att den övriga befolkningen är delaktig i processen, eftersom resultatet annars inte kommer att accepteras. Andra nyckelfrågor som måste redas ut är hur många människor som kommer att utnyttja de förmåner som kommer att förhandlas fram, eftersom det annars inte går att förutse konsekvenserna. Avgörande för det är vem som skall omfattas av förhandlingarna, alltså vem som i sammanhanget skall räknas som urbefolkning.

I Nunavut är sådana förhandlingar avslutade och det finns en överenskommelse mellan regeringen och urbefolkningen. Detta nordliga territorium har en befolkning om ca 25 000 personer. 85 % av dessa är inuiter. Territoriet tillhörde tidigare Nordvästterritoriet och har styrts federalt. Något historiskt fredsfördrag har aldrig ingåtts. 1993 slöts ett fördrag mellan den kanadensiska regeringen och inuiterna, företrädare av Nunavuts Tungavik Federation. Det är en kompromiss mellan Kanada där inuiterna gav upp sina krav på rätt till hela landområdet mot bl.a. följande åtaganden från den federala regeringens sida:

1. Nunavut Tungavik Federation tillerkänns som ägare 18 % av landet inklusive 2 % av mineralrättigheterna. Det motsvarar 356 000 kvadratkilometer, vilket är en yta motsvarande större delen (ca 2/3) av Sverige. Områden har kunnat väljas av inuiterna. Till stor del är det bara fråga om att äga markytan, eftersom mineralrättigheterna till stor del tillkommer Kanada. För 2 % av marken, vilket

motsvarar 36 257 kvadratkilometer äger dock inuiterna även mineralrättigheterna under markytan. Ägandeskapet tillkommer de nationella och regionala företrädarna för inuiterna. Landet kan bara säljas till regeringen.

2. Regeringen betalar 1,173 miljarder kanadensiska dollar under en tioårsperiod. Medlen skall fonderas och användas för att tillgodose alla inuiters behov.

3. Nunavut skall vara en del av den federation som staten Kanada utgör.

4. Inuiterna behåller sina konstitutionella rättigheter som urbefolkning.

5. Regeringen skall genomföra särskilda program i fråga om bl.a. utbildning och hälsa för att stärka inuiternas ställning.

6. Territoriet skall styras av den federala regeringen. Inuiterna skall delta i bl.a. alla beslut som rör jakt- och fiskeförvaltningen. Detta sker genom att det bildas en särskild styrelse, bestående av nio personer, varav sju är inuiter. Denna styrelse skall förvalta jakt- och fiskeresurser. En särskild styrelse utses också för att vara ett rådgivande organ för förvaltningen av land- och vattenresurserna. Hälften av styrelsens medlemmar utses av regeringen och hälften av företrädare för inuiterna.

Det finns också andra exempel på hur man regionalt och förhandlingsvägen efter rättsliga avgöranden i domstol försöker lösa följderna av domstolens beslut. Det federala fiskedepartementet som är ansvarigt för allt kustfiske inledde efter Marshallbeslutet förhandlingar med både urbefolkningen och övrig lokalbefolkningen i Nova Scotia, New Brunswick, Prince Edward Island och delar av Québec. Skälet var att myndigheterna efter Marshallbeslutet såg sig ha ett ansvar för att se till att urbefolkningen fick möjlighet till kommersiellt fiske. Problemet var att det saknades utrymme för detta. Det var inte möjligt att öka fisket, eftersom det skulle leda till att vissa arter skulle komma att hotas.

Myndigheterna genomförde då ett särskilt program, Marshall Response Initiativ (MRI).

Regeringen köpte fiskelicenser från mindre företag, särskilt där fiskarena var nära pensionering, och överförde dessa kommersiella fiskelicenser till de First Nations som önskade fiska kommersiellt. Det är alltså en First Nation som kollektivt har licensen. Denna First Nation bestämmer sedan internt vem som skall fiska. Alla pengar går till denna First Nation som sedan fördelar pengarna efter insats och behov. De First Nations som tog emot licenser och fiskebåtar förband sig att följa gällande fiskeregler. På det sättet uppnådde man att kommersiella fiskelicenser kunde överföras på urbefolkningen på frivillig väg. Vidare genomfördes att alla yrkesfiskare följde samma regler. Detta har medfört att konflikterna mellan urbefolkningen och övrig befolkning dämpades avsevärt. 31 av 34 First Nations accepterade uppgörelsen. En annan del av programmet var att utbilda medlemmarna i de First Nations som berördes i fiske. Vissa First Nations fick också hjälp med att påbörja en uppbyggnad av fiskefabriker i sina reservat. First Nations har i dag 20–25 % av kvoterna för många fiskarter. Det finns 410 företag för fiske hos First Nations. Detta har inneburit mycket för sysselsättningen och den sociala standarden hos urbefolkningen. Kostnaderna för hela programmet har betalats av den federala regeringen.

Enbart kostnaden för att köpa fiskelicenser och båtar och ge dem till First Nations har uppgått till 430 miljoner kanadensiska dollar, dvs. ca 2,5 miljarder kronor.

Inom fiskeriindustrin och den övriga fiskande befolkningen accepterar man i och för sig att den del av urbefolkningen som historiskt sett fiskat även skall ha möjlighet att göra det framöver. Man betonar dock att det då skall ske på samma villkor som för övrig befolkning. Man stödde i och för sig regeringens beslut att köpa licenser för att överföra dessa på urbefolkningen, eftersom en utvidgning av antalet fiskare och licenser skulle ha lett till överfiskning.

Samtidigt medförde åtgärden enligt företrädarna för Atlantfisket vissa problem, bl.a. att priset för fiskelicenser ökade kraftigt. En fiskelicens i ett lukrativt område kan i dag betinga ett pris om 1 miljon kanadensiska dollar, dvs. närmare 6 miljoner kronor. Det innebär att unga som är bosatta i traditionella fiskområden och som inte tillhör urbefolkningen har svårt att komma in på marknaden. Andra problem är att

urbefolkningen inte alltid klarar av att fullt ut utnyttja sin fiskelicens. De kan då upplåta rätten till andra grupper och få ersättning för själva upplåtelsen. Om de då skall uppnå kravet som domstolen uppställt om skälig levnadsstandard så krävs ett omfattande fiske. Dessutom har förhandlingarna med regeringen inneburit att också många First Nations som inte historiskt sett ägnat sig åt fiske nu fått fiskelicens, vilket av övriga fiskare kan upplevas som stötande.

I exempelvis Ontario har som en följd av ett annat domstolsbeslut, Powleybeslutet, förhandlingar skett mellan den provinsiella regeringen och företrädare för métisfolket om deras rätt att jaga. Mer än 1 000 jakträttigheter kan komma att ges till métiser som registrerar sig och ansöker om att få jakträttigheter. Registreringen och ansökan görs hos organisationer som företräder métisfolket. Den provinsiella regeringen vill dock ha insyn i registreringsförfarandet. Métisföreträdarna hävdar jakträtt i hela Ontario, medan regeringen endast erbjuder jakträtt i norra Ontario.”

3.2 Renbete

”Renens bete varierar både över året och från region till region beroende på klimat och vegetation. För att fylla sina behov behöver renarna beta selektivt och växla mellan olika betestyper, vilket för med sig att renskötseln kräver stora betesarealer. Betesmarkerna har skilda egenskaper som gör dem värdefulla för renskötseln vid olika tider på året. Under sommaren är områden med späda gröna växter betydelsefulla. Under vintern är lavbetesområden med stabilt vinterklimat en förutsättning för renarnas överlevnad. Renarnas samlade behov kan göra att ett område som bara används någon dag om året eller något enstaka år kan vara viktigt i ett större sammanhang. En väl fungerande och långsiktigt hållbar renskötsel är beroende av ändamålsenliga kalvningsland, fungerande flyttleder med rastbeten och sammanhängande säsongsbetesområden för varje årstid” (SOU 2001:101 s 125).

Förståelsen för det ovan citerade var stor hos lagstiftaren från 1886 och framåt och Sveriges riksdag har skyddat betesrätten ända fram till dagens förhållanden. Läget är oklart vad riksdagen idag egentligen har för uppfattning, när det gäller att ge ett juridiskt skydd för rennäringens behov av naturbete för renarna. Alltsedan Svegs tingsrätt den 21 februari 1996 inledde attackerna mot samernas sedvanerättsliga renbete i Härjedalen, har regering och riksdag valt att tiga, eller tyst samtycka(?) till domstolens utslag. Kvar står emellertid riksdagens beslut från 1886, 1928 och 1971, där det i förarbetena till lagarna tydligt uttalas att rennäringen har sedvanerättsligt renbete på markägarnas marker i Härjedalen. Dagens riksdag förefaller acceptera att svenska domstolar trotsar dem, i varje fall när det gäller skyddet för samerna.. Om domstolar, i andra fall, inte har följt ett riksdagsbeslut, enligt riksdagens synsätt, i fråga om förhållanden som rör annat än det samiska, har regeringen snabbt initierat en förstärkning lagstiftningen inom aktuellt område och på det sättet tvingat domstolarna till efterrättelse.

Renbetet utgör, ekonomisk sett, den största samiska resursen. För att illustrera dess omfattning kan man jämföra vilka fodermängder (pellets) som skulle krävas om alla renar i Sverige skulle utfodras med pellets. Enligt tillgänglig statistik har renantalet i Sverige fluktuerat mellan ca 150 000 och ca 300 000 renar åtminstone de senaste 100 åren. Om en ren behöver 2-3 kg pellets per dag behövs det 20 – 30 miljoner kilo för att utfodra samernas samlade renhjord i Sverige under ett år.

Renbetet, till skillnad från de samiska resurserna jakt och fiske, har dock fördelen att inga andra samhällsgrupper än samer, gör anspråk på att tillgodogöra sig resursen. Däremot har Sveriges domstolar gjort enorma inskränkningar i naturbetet för renar. Även gränsdragningskommissionen (SOU 2006:14) har föreslaget betydande inskränkningar i det fria naturbetet för renarna. Det avser framför allt förhållandena i Härjedalen. Trots att renbetesmålet i Härjedalen (slutligt utslag, Hovrätten för nedre Norrland, dom i mål T 58-96, meddelad den 13 juni 1997) inte omfattade alla fastigheter har kommissionen, av någon anledning kommit fram till att sedvanerättsligt renbete saknas i Härjedalen.

3.3 Fiske

Jag har, inom ramen för detta arbete inte haft möjlighet att själv kontrollera uppgifter som återfinns i statliga utredningar. När jag, emellertid, har valt att citera avsnitt från befintligt material, har jag vid min genomgång inte funnit uppenbara felaktigheter. Beträffande det citerade nedan (SOU 2005:116 s 141 ff) är min reflektion dock att "statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen" för mig är synonymt med "samernas mark ovanför odlingsgränsen och renbetesfjällen".

"Fisket på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen i Jämtland har till skillnad från jakten haft en bredare upplåtelse under längre tid. Fiskeriverket har också i 1996 års utvärdering av den upplåtelseform som infördes 1993 för statens mark i fjällområdet pekat på att de förändringar som skedde i fråga om fisket egentligen inte innebar några nya former för förvaltning. De principer som reformen innebar tillämpades i stora delar av fjällområdet redan före reformen, framför allt i Jämtlands län. En förändring som skedde var dock att ett ökat antal vatten uppläts för sportfiske och antalet sjöar som var undantagna för samernas husbehovsfiske minskade.

Sjöar med naturliga bestånd av röding och utan andra fiskarter är framförallt representerade i den svenska fjällkedjan. I lägre belägna vatten tillkommer öring, lake och elritsa. Vattendragen i barrskogslandet innehåller abborre, sik och gädda. Där klarar rödingen inte konkurrensen från den mer effektiva siken. Siken finns i många vatten på statens mark i Västerbotten och Norrbotten. Rödingen uppträder i många olika s.k. syskonarter och olika populationer kan uppvisa ekologiska och genetiska särdrag i samma sjö. Variationen i tillväxt är betydande, allt från 100 g till 10 kg bland könsmogna fiskar. Det finns också populationer av s.k. tusenbröder med en medelvikt på 10–20 g.

Öringen är inte bunden till fjällvatten utan förekommer hela vägen från fjäll till kust. I en del vattendrag är öringen stationär och småvuxen medan den i andra uppvisar ett vandringsmönster. Där tillbringas de första åren i rinnande vatten men sedan sker en utvandring till närmaste insjö eller hav. Där övergår de till fiskdiet och kan bli mycket stora, 5–10 kg. Många sjöar och vattendrag i fjällområdet har enbart bestånd av öring och förhållandet mellan populationer av öring och röding uppvisar generellt stor variation.

Harren återfinns i både sjöar och rinnande vatten. Den kan också övervintra i Bottenvikens brackvatten. Harren blir sällan större än 1,5–2 kg.

Fiskpopulationerna i fjällområdet har påverkats av utbyggnaden av vattenkraften som inte enbart skapat vandringshinder utan också lett till att grunda stränder torrläggs vintertid. I fiskevårdande syfte gjordes tidigare utsättning av sötvattensräkan *Mysis relicta*. Detta ledde dock till en konkurrenssituation gentemot rödingen. Människan har också under mycket lång tid flyttat fisk mellan sjöar. Fiskeriverket har pekat på vikten av att bevara de högt belägna fisktomma sjöar som förekommer i fjällvärlden.

Fiskets förutsättningar förändrades starkt efter övergången från bomullsnät till nylonnät under slutet av 1950-talet. Regleringen av nätfisket har traditionellt varit begränsat. I vissa fjällvatten förekommer fiske med 12 m djupa nät. De selektiva nylonnäten fångar främst de större och mest snabbväxande individerna. Fisket, i synnerhet nätfisket, har genomgått en teknikutveckling under de senaste 50 åren som inte har sin motsvarighet inom jakten, men en samstämmig uppfattning bland de ansvariga på länsstyrelserna är att nätfisket på statens vatten i fjällområdet ändå minskat i omfattning sedan reformen 1993. Så gott som allt nätfiske på statens vatten i Jämtlands fjällområde bedrivs av samer. I Västerbotten och Norrbotten har nätfisket på statens vatten minskat genom förändringar i upplåtelsen från 1996 och fram till i dag. Användningen av ekolod verkar inte ha fått något större genomslag i fjällfisket.

Sportfisket sommartid sker främst under senare delen av juli och hela augusti. Fisket med spinn- och haspelspö är mer inriktat på större röding, öring och harr. Flugfisket tar ett bredare urval av storlekar och fisken kan återbördas relativt oskadd till vattnet medan mete med agnad krok oftast ger skador i fiskens munhåla. Ekolod i kombination med dragrodd och fiske med s.k. utter har under senare tid utvecklats till

mycket effektiva redskap för större öring och röding och dess användning är numera föremål för restriktioner i många fjällvatten.

Säsongsmässigt dominerar pimpelfisket på fjällsjöarna under april. Det råder delade meningar om huruvida detta fiske är selektivt eller inte, men om det skulle vara selektivt så verkar det leda till mer småväxta individer. Fiske med nät och i viss mån handredskap kan också påverka populationens struktur och framför allt storleksfördelningen av individer. Det är väl känt att intensivt nätfiske ökar andelen småväxta individer. Försök med att lägga i träda eller reglering av fiskemetoder har visat sig kunna återställa bestånden relativt snabbt, i första hand i fråga om öring och abborre. I en del rödingvatten beror en hög andel av småväxt röding på konkurrens och födobrist. Ett riktat fiske mot småröding kan ge högre andel av större rödingar i sjöar med täta bestånd av liten röding ("tusenbröder").

Fiskeriverket har pekat på att en överbeskattning lett till påtagliga minskningar av bestånd. Fjällsjöar med stor andel småväxt röding kan i vissa fall vara resultatet av ett alltför högt uttag genom nätfiske snarare än genom en födokonkurrens.

I fråga om upplåtelse av fisket ovanför odlingsgränsen och på renbetsfjällen har det tidigare, i motsats till vad som varit fallet för småviltjakten, funnits ett antal olika former för upplåtelse. Sedan länge finns det ett system med exklusiv rätt för samebyar att fiska i särskilt angivna vattendrag, s.k. undantagsvatten. I och med den nya ordningen från 1993 minskade andelen undantagsvatten i Norrbotten och Västerbotten medan mycket små förändringar skedde i Jämtland.

Andra former av upplåtelse som inkluderat möjlighet till nätfiske har varit skattefiske, långtidsupplåtelse till fiskevårdsföreningar, fiskecamper och enskilda samt särskilda tillstånd (Kiruna Jakt- och Fiskevårdsförening). I och med förändringen av upplåtelseformerna 1993 har en ökad restriktion införts på många av dessa vatten, t.ex. nätfiskeförbud eller reglerat antal nät och minimimått på fångad fisk. Antalet tillstånd som kan klassas som husbehovsfiske varierar mellan län men är under översyn i Norrbotten och flera tillstånd har dragits tillbaka eftersom personerna inte längre bor ovanför odlingsgränsen. Även i Västerbotten har antalet tillstånd för husbehovsfiske minskat till ca 650, en minskning med drygt 30 procent på sju år. I Jämtland är antalet tillstånd mycket lågt.

Det har alltid förekommit en allmän upplåtelse i form av kortfiske i särskilda vattendrag på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetsfjällen. Den förändring som skedde 1993 innebar inte att antalet fiskedygn med handredskap ökade i Jämtland. Snarare skedde det en nedgång, även om andelen årskortslösare ökade bland sportfiskarna. Antalet fiskedygn ligger nu kring 35 000 per år. Antalet sportfiskedygn i Norrbotten ökade kraftigt i och med reformen men gick sedan ned något och ligger nu ganska stabilt kring 100 000 dygn. I Västerbotten sker fortfarande en ökning och antalet ligger nu på cirka 40 000 fiskedygn per år. Det ger sammantaget 175 000 dygns sportfiske varje år på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen i Jämtland.

Fiskeriverket anger att samernas husbehovsfiske ligger på ca 150 kg fisk per familj och år, medan övriga husbehovsfiskare bedöms ta upp 50 kg fisk per familj och år. Husbehovsfisket bedöms vara något mindre än sportfisket även om uppgifterna är något osäkra

Det totala värdet av kortförsäljningen på statens vatten i fjällområdet är ca 6 miljoner kronor per år, varav 1,6 miljoner kronor i Jämtland, 1,4 miljoner kronor i Västerbotten och 3,0 miljoner kronor i Norrbotten. Siffrorna varierar mellan åren.

Kostnaderna för en sportfiskedag i fjällområdet har beräknats vara 400–1 200 kronor, i första hand i form av kostnader för boende och mat. Det uppskattade ekonomiska överskottet beräknas till ca 100 kronor, dvs. samma storleksordning som för ripjakten."

3.4 Jakt

De allmänna förhållanden som rör jakten har jag hämtat från SOU 2005:116 s 131 ff

”Fisket och i synnerhet jakten är fortfarande ett viktigt bidrag för hushållen i Norrland. Det framgår tydligt i en enkätundersökning 1996, riktad till jägare Norrlands inland där 43 procent av de tillfrågade Fisket och i synnerhet jakten angav att huvuddelen av köttkonsumtionen kom från den egna jakten. Dessa resultat verifieras i en senare enkätundersökning från forskningsprojektet FjällMistra 2004. Nyttjandet av vilt och fisk ligger många gånger högre än det nationella genomsnittet för de boende i Norrland:

☐☐ En stor andel av hushållen (46–65 %) i de tre nordliga fjällänen använde kött från vilt regelbundet. Jämtland intar en tydlig tätposition.

☐☐ I flera fjällkommuner använder omkring 90 % av hushållen kött från vilt regelbundet.

Skillnaderna mellan fjällområdet och övriga Sverige är när det gäller användningen av egen fångad fisk mindre än i fråga om vilt. Bakgrunden till detta är att det finns sportfiskare i en ungefär lika stor andel av hushållen i Norrland som i hushållen i övriga Sverige.

I det följande behandlas de viktigaste vilt- och fiskarternas ekologi, utnyttjande och förvaltning. De är uppdelade i särskilda avsnitt för älg, ripor och fisk.

Älgen

Älgjakten är utan tvekan den viktigaste jakten för jägarna i det område som berörs av vår utredning. Älgstammen i Sverige som helhet uppvisar en mycket hög täthet i en internationell jämförelse och vinterstammen torde ligga kring 200 000 djur. När tillgången var som mest i början 1980-talet sköts det drygt 170 000 älgar. Idag ligger nivån på omkring hundratusen älgar vilket motsvara drygt tiotusen ton kött.

Älgen är det största hjortdjuret och en stor älgdjur kan väga 600–700 kg i levandevikt under hösten. Korna är mindre och en stor ko väger vid motsvarande tid omkring 500 kg. Älgar i nordliga miljöer blir i regel 15–20 procent tyngre och växer under längre tid. Älgen lever vintertid huvudsakligen av kvistar från löv och barrträd men också bärris om detta är tillgängligt, medan löv, bärris och örter dominerar sommartid. Det finns inga uppgifter om att det skulle finnas någon födokonkurrens mellan ren och älg.

Älgen föder ofta tvillingar och älgstammen i Sverige har en hög tillväxt. Kornas produktivitet är beroende av kroppsstorlek men också av klimatet och är betydligt lägre i nordliga och kärvar klimat.

Dödligheten och förändringen i älgstammens storlek styrs till stor del av människan. Jakten står för en mycket stor del av dödligheten. Det förhållandet att älgen i stort sett saknar naturliga fiender gör det (i vart fall förhållandevis) enkelt att reglera stammen. Älgstammen skulle växa mycket snabbt utan jakt och nå en mångdubbelt högre nivå innan tillgången på föda hindrar en fortsatt tillväxt. Sannolikt skulle älgstammen bli så stor utan jakt att den skulle beta ner tillgången på lämplig föda och så småningom krascha på grund av svält. Ingen annan viltarts utveckling är så direkt styrd av människan.

Regleringen av älgstammen styrs ofta av beslut som motiveras av omfattningen av älgbetningsskador på skogen och viltolyckor förorsakade av en tät älgstam. Älgstammen ökade mycket snabbt under 1970-talet och avskjutningen nådde en topp under början av 1980-talet. Figur 5.1 visar det totala antalet skjutna älgar i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Notera den betydligt lägre avskjutningen i Norrbotten, vilken beror på att arealen älgproduktiv mark är förhållandevis liten.

Kunskapen om älgstammens storlek och sammansättning i fjällområdet är dock förhållandevis begränsad.

Flyginventeringar, den enskilda metod som ger säkrast skattningar genomförs mycket sällan i fjällområdet. Data från den senaste (möjligen den enda) fjällinventeringen i Västerbotten visar på en vinterstam om knappt två djur per 1 000 ha. Många andra metoder bygger på att jägarna rapporterar observerade älgar, räknar spillningshögar eller uppskattar betestrycket.

Bedömningen försvåras också av att älgarna vandrar mellan vinter- och sommarområden. I södra fjällkedjan följer vandringarna i hög grad älvdalarna men de blir allt mer svårförutsägbara ju längre norrut man kommer. En älg kan vandra tio mil och röra sig över ett område på 100 000 ha.

Ett betydande problem i fjällområdet är att det är få jägare per arealenhet och att en betydande andel jägare inte bor i området. Särskilt i fjällområdet är det viktigt att ta hänsyn till den osäkerhet som finns i uppgifterna om älgstammens storlek när licenskvoterna fastställs.

/.../ Utgångspunkten för beslut om älgstammens storlek är att den skall vara produktionsanpassad, dvs. att den skall ligga på en nivå som utgår från reproduktionen i området. Rimlig hänsyn skall också tas till andra relevanta faktorer (skador på skogen, trafikolyckor m.m.). För detta fordras en väl fungerande inventering.

I en försöksverksamhet kring lokal älgskötsel som genomfördes av Svenska Jägareförbundet 1997–2003 påpekas några problem. Det är svårt för de lokala intressenterna att formulera tydliga mål för den lokala älgskötseln. Det behövs en regional/central nivå som kan bistå och samordna det lokala arbetet. Beslutsunderlag för lokala samråd i Norrlands inland bör samlas från områden som är närmare 100 000 ha. Älgvandring i Norrland och behovet av specialistkunskap för att kunna utvärdera flyginventering, älgobservationer m.m. ansågs också vara ett problem. En lägre precision på kunskapen om älgstammen i fjällområdet torde göra det mycket svårt att reglera älgpopulationen mot önskat mål och det är en risk att förhållandena i skogslandet alltför okritiskt överförs till det fjälldominerade området. En lång jakttid i kombination med en svag älgstam som lätt överskattas kan göra att älgstammen reduceras till en mycket låg nivå. Det saknas statistiskt robusta inventeringsmetoder. Den illegala älgjakten antas vara betydande i delar av det aktuella området.

Administrationn och regelverket för licensområden (inklusive älgskötselområden) har länge varit under diskussion och det har funnits olika möjligheter att registrera områden för älgjakt hos länsstyrelsen. Åtgärder som stödutfodring eller viltvårdsplanteringar för älg är mycket ovanliga i det berörda området. Lokalt sker försök med utfodring och störning i syfte att få bort älgar som koncentreras i skogsplanteringar.

Avskjutningen på statens mark på renbetesfjällen och ovanför odlingsgränsen är en liten del av den totala älgavskjutningen och följer inte helt den länsvisa utvecklingen. Avskjutningen för samebyar och övriga jaktlag på renbetesfjällen i Jämtland visas i figur 5.2. Nedgången i samebyarna verkar komma några år efter nedgången i övriga delar av länen medan övriga älgjaksområden visar en mer jämn, om än något minskande avskjutning.

/.../ Samebyarna har under senare tid svarat för 70–75 procent av den totala avskjutningen på renbetesfjällen i Jämtlands län. I Västerbotten sköts 1 200–1 400 älgar ovanför odlingsgränsen 1993–2003.
/.../

Avskjutningen i Norrbotten visas i figur 5.3. Fram till början av 1990-talet låg ortsbornas avskjutning på en högre nivå varefter den sjönk dramatiskt. Därefter har samebyarna legat på en högre avskjutning trots att de s.k. ortsojaktlagen haft en högre tilldelning.

/.../ I synnerhet bland ortsojägarna i Norrbotten utnyttjar man i minst grad den andel av antalet älgar som man fått tillstånd att skjuta, s.k. licensfyllnad. I medeltal utnyttjar, ”fyller”, ortsbor och samebyar sin licens till 59 respektive 68 procent i Norrbotten. Motsvarande siffror är mellan 61 och 88 procent i Jämtland där den är något högre för samebyar än för ortsojägare. I Västerbotten är den mellan 62 och 77 procent.

/.../ Det har tidigare (1986–87) gjorts en omfattande undersökning av jaktens värde. Denna omräknades då till reala belopp i penningvärdet år 2000. Köttvärdet för älgjakten i Norrland beräknades till 223 miljoner kronor och de uppskattade kostnaderna (arrenden, resor, utrustning) till 226 miljoner. Älgjakten i Norrland går i stort sett jämnt upp, medan den i södra Sverige ger ett ekonomiskt underskott på 30 procent. Tar man hänsyn till rekreationsvärdet, så uppstår ett överskott både i södra och norra Sverige. Särskilt i södra Sverige är rekreationsvärdet högt, trots att antalet fällda älgar per älgjägare är högre i norra Sverige än i södra Sverige. Situationen har emellertid förändrats på flera sätt sedan 1986–87. Älgstammen har minskat i storlek. Jägarkåren i Norrland har åldrats och befolkningsminskningen i glesbygdsområdena, bl.a. många fjällbyar, har skapat rekryteringssvårigheter i fråga om den fastboende befolkningen. Risken för att antalet fastboende jägare i Norrlands inland skall minska inom 5–10 år är stor. Det blir därmed än svårare att reglera älgstammen i fjällområdet via jakt. Samtidigt kommer älgstammen att vara ett viktigt bytesdjur för de stora rovdjuren, i synnerhet varg.

Älgjakten har också ett värde i form av arrangerad turistjakt. Här är det dock svårare att ge några entydiga värderingar. Skickliga entreprenörer som erbjuder representationsjakt för företag anger

att en älg kan motsvara en bruttoinkomst på mellan 50 000 och 100 000 kronor. Det finns dock få uppgifter om företag som säljer älgjakt i Norrlands inland.

Dalripa och fjällripa

I Sverige finns två arter av ripa, dalripa och fjällripa. Fjällripan finns i huvudsak på kalvfjället och ibland nere i den glesa fjällbjörkskogen medan dalripan även finns i skogslandet och på öarna i Norrbottens skärgård. Ripstammen fluktuerar mycket år från år och antalet dalripor kan variera med upp till tre gånger den totala stammen mellan två påföljande vårar.

Betydligt mera är känt om dalripan än fjällripan och det följande rör i huvudsak dalripa om inget annat sägs.

Vanligtvis sägs dalripan fluktuera med ett tre–fyraårigt mönster, men senare tids forskning har visat på längre och mer oregelbundna fluktuationer, särskilt i norr. Den totala vårstammen av dalripa har mycket ungefärligt uppskattats till mellan 100 000 och 400 000 par i Sverige. Förlusten av ägg och kycklingar är stor och varierar också den starkt mellan år. Den årliga dödligheten i ripstammar uppskattas till 45–60 procent, kycklingdödligheten oräknad. Rovviltet är den viktigaste direkta dödsorsaken i områden med måttlig jakt.

I Sverige är ripjakt tillåten 25 augusti–sista februari i Jämtland, men är utsträckt till 15 mars i Västerbotten och Norrbotten. Det mesta av jakten sker dock den första veckan. Närmare 70 procent av den totala avskjutningen sker under jaktens första 10 dagar. I Norge har ripjakten varit populär under lång tid och antalet ripjägare uppgår till ca 90 000, jämfört med knappt 10 000 i Sverige. Den totala avskjutningen är också 5–10 gånger större än i Sverige.

Det har sedan länge varit möjligt att få arrendera ripjakt av lantbruksnämnderna efter godkännande av berörda samebyar. Det mesta kända exemplet är kanske Kiruna Jakt- och Fiskevårdsförening som arrenderade stora delar av Kiruna kommun under flera decennier.

Intresset för jakt med stående fågelhund tycks ha ökat under 1980- talet och trycket på lantbruksnämnderna att upplåta mark ökade därmed också.

1986 var ca 450 000 ha upplåtna på 103 arrenden i Jämtlands län. Dessutom fanns en kölista på omkring 350 personer som önskade få tillgång till ripjakt. Samebyarna och lantbruksnämnden diskuterade förutsättningar för att öka möjligheterna till ripjakt samtidigt som samebyarna ville ha möjligheten att själva ta hand om och administrera jakten. 1987 startade en försöksverksamhet i Jämtland inom Tåssåsens, Tännäs och Offerdals samebyar med syftet att bl.a. öka jaktutbudet och stödja kombinationsverksamhet inom samebyarna.

Från jaktåret 1990/91 infördes den s.k. Jämtlandsmodellen i samtliga samebyar i länet. Ca 600 000 ha av det drygt 1 miljon ha stora området renbetesfjäll delades in i 2 500 ha stora jaktområden. I de flesta samebyar delade dåvarande lantbruksnämnden och byarna på ansvaret, även om myndigheten skötte all jaktupplåtelse i några byar.

Tåssåsens, Mittådalens, Rattevere och Hotagens samebyar tog emellertid ett eget ansvar för administration av ripjakten. Bokningen skedde genom att intresserade jägare kunde ringa till en särskild telefonkö som öppnades ett givet klockslag på ett bestämt datum. I och med de förändringar som skedde i fråga om småviltsjakten i fjällen den 1 juli 1993 försvann samebyarnas möjligheter att disponera mark för egen kortförsäljning.

2003 beslöt Länsstyrelsen i Jämtlands län att under en försöksperiod (2003–2005) låta Tåssåsens sameby genom sin jaktförening Giehren vara ensam återförsäljare av jakttillstånd inom samebyns marker. Det s.k. Tåssåsenförsöket skall inte blandas samman med den tidigare Jämtlandsmodellen (även om Tåssåsens sameby deltog även i detta försök).

Tåssåsen sameby är nu uppdelad i 26 områden för småviltsjakt. Totalt är 95 200 ha upplåtna. Jägare som löser dagkort och vill jaga under premiärperioden gör en intresseanmälan för att komma med i lottning av turordning. Lottningen ska ske under överinseende av länsstyrelsen. Resultatet presenteras på internet. I takt med att lottningen framskrider kontaktar man jägarna beträffande bokning av tid och ställe.

Ett delområde om 7 840 ha är upplåtet endast för dem som har årstillstånd för småviltsjakt i Jämtland. Där kan jakt också bedrivas under älgjaktsuppehållet. I övriga delar av samebyområdet får jakt inte bedrivas med stöd av årstillstånd förrän tidigast den 1 oktober och då skall samebyområdets återförsäljare kontaktas tidigast en vecka innan jakten. Jägare med årstillstånd kan hänvisas till annat område på grund av redan inbokade jägare med dygnstillstånd, pågående älgjakt eller renskötselarbete.

Fördelarna för samebyn är att den själv får kontroll över hur jakten bedrivs och därigenom bättre kan styra jägarna dit där riskerna för störning är minst. Andra fördelar som förs fram är t.ex. att områden med konstaterat dålig bytestillgång inte upplåts, att antalet samtidigt jagande på samma område kan bestämmas, att en kontinuerlig kontroll kan ske av jaktens påverkan på såväl fauna som flora och att en ständig tillsyn av jaktutövningen sker. Den kritik som riktats mot systemet har dels varit att de som har årstillstånd fått det svårare att nyttja markerna inom samebyn i jämförelse med tidigare, dels att många jägare inte tycker det är bra med ett bokningssystem som innebär att man måste låsa sig till ett mindre område mer än två månader innan jakten börjar.

Tåssåsenmodellen är det enda nu aktuella exemplet på att en sameby fått ett större inflytande över småviltsjakten. I övriga samebyar sker kortförsäljningen via olika återförsäljare. Här skiljer sig länen genom att Västerbotten har nio återförsäljare medan Jämtland och Norrbotten har 20 respektive 40.

Jaktintensiteten har varierat mellan en och två jaktdagar per kvadratkilometer sedan den nya ordningen för småviltsjakt i fjällen infördes 1993. Antalet jaktdygn på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen i Jämtland visas i figur 5.4. Norrbotten uppvisar högst antal jaktdygn strax efter reformen 1993 men antalet sjunker sedan ner till liknande nivåer som för Västerbotten och Jämtland. Sedan 1997 har jaktintensiteten legat på mellan 43 000 och 51 000 jaktdagar. Hårt nyttjade områden kan nå upp till tio jaktdagar per kvadratkilometer. Jaktframgången varierar mycket. Mindre än 10 procent av jägarna tar ut mer än hälften av det som skjuts.

/.../ Alla de tre nordligaste länen har samma begränsning av hur många ripor varje jägare får skjuta, nämligen åtta ripor och tre skogshöns per jägare och dag. Det går inte att helt säkert säga hur stor andel av ripstammen som kan tas ut via jakt i en uthållig beskattning eftersom det varierar mellan områden och år. Uttaget i ett område styrs dock i högre grad av antalet jaktdagar under en säsong. I de flesta fall kan antalet jaktdagar per ytenhet användas som ett index av hur stort uttaget är i en population. Mellan tre och fem jaktdagar per kvadratkilometer är en jaktnivå som normalt inte skall förorsaka några problem medan en mer detaljerad uppföljning rekommenderas vid högre intensitet. En avgörande omständighet är hur mycket det jagas i omgivande områden. Det finns i dagsläget inga tecken på att ripstammen skulle visa en bestående negativ trend utanför den normala variationen i något av de 20-tal områden som inventerats varje år. Tidigare fanns i populära delområden en begränsning av antalet jaktdygn, men områden med en sådan kvotering är inte längre lika vanliga.

Länen har delvis olika system för att avlysa områden. Jämtland har fasta områden som inte förändras mycket mellan åren och dessutom stängs alla områden under de första två veckornas älgjakt i september. I Norrbotten stängs också områden under del av säsongen och beslut om stängningens omfattning fattas innan jaktsäsongen börjar. I Västerbotten fattas beslut om stängning varje vecka under hösten. I de två nordligaste länen så stängs inga områden p.g.a. älgjakt.

Västerbotten har en mycket högre andel utländska jägare än de övriga länen, delvis beroende på att Jämtlands län är stängt för jägare som inte är bosatta i Sverige under de två första veckornas jakt. I Västerbotten utgör utländska jägare en majoritet av det totala antalet jägare.

Inkomsterna från försäljningen av kort i de tre nordligaste länen ligger på ca 10 miljoner kronor. Köttvärdet är mycket litet för ripor även om det förekommer att renskötare och andra ortsbor i fjällvärlden jagar för försäljning, främst genom snarning och jakt med kula vintertid. Enstaka rapporter tyder på att enskilda jägare totalt kan komma upp i närmare tusen ripor under en säsong. En stor andel av vinterjakten är, till skillnad från höstjakten, riktad mot fjällripa.

Det beräknade ekonomiska överskottet för småvilt är ungefär hälften av motsvarande överskott för älgjakt. Möjligen är det också mer priskänsligt och en ökning av kostnaden för dagkortet skulle därmed få stort genomslag på antalet jaktdagar.

Betydelsen av exklusiv tillgång till goda ripområden för kommersiell jakt framhålls ofta, men också omdiskuterad. En entreprenör som bedriver jaktturism kan sannolikt få 4 000 kronor per jägare och jaktdag för ett ripjaktspaket i ett område där inga andra jägare får jaga. Av enkätsvar vet man emellertid att den andel av svenskarna som har sympatier för en sådan användning av statens mark i fjällområdet är liten, mindre än en av tio.”

3.5 Byggrätt

Enligt rennäringslagens bestämmelser har medlem i sameby rätt att uppföra byggnader (16 §) för utövande av renskötselrätten. Medlemmen kan också avverka skog till virke för sådana byggnader (17 §) ”på de delar av betesområdet som hör till lappmarkerna, renbetesfjällen eller de områden i Jämtlands och Dalarnas län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete”.

Även ved till bränsle kan medlemmen ta inom samma områden, liksom slöjdvirke.

Ur samiskt perspektiv eller kanske samiskt kvinnoperspektiv är denna rätt sannolikt viktigare än den kvantitativa rätten till jakt och fiske. Det stora flertalet samer som ägnar sig åt jakt är män. Sannolikt är det också så att av de som ägnar sig åt fiske, åtminstone den kvantitativa, är merparten män. Siidaledningen kan av den anledningen ha byggrätten att balansera mot den troliga snedfördelningen mellan könen av jakträtten, vad avser tilldelning av älg. Med enkätundersökningar är det möjligt att få en bild av vad samer prioriterar.

Beträffande byggnadernas placering finns vissa restriktioner. Ur renskötselns synvinkel är det viktigt att sådana byggnader och därmed också aktiviteten i anslutning till byggnaderna inte stör renarnas bete. Flyttledernas sträckning är också känsliga områden och till skillnad från storsamhället bör samerna själva vara mycket restriktiva i fråga om att tillåta byggnationer i anslutning till flyttleder.

I 7 kap, 14 § Miljöbalken finns regler om att strandskydd. De innebär ifråga om byggrätt att byggnaden inte får placeras närmare än 100 meter från strandlinjen. Regeringen, eller den myndighet som regeringen utser, kan utvidga det till 300 meter.

Det finns emellertid undantag (17 §) och renskötseln är undantagen från reglerna i 14 §. Myndighetspraxis har dessutom tolkat bestämmelsen på det sätt att strandskyddsbestämmelserna inte gäller för byggnader som används för utövande av de ingående rättigheterna i renskötselrätten, bl a för jakt och fiske enligt 25 § rennäringslagen (1971:437)

3.6 Motorfordon

Jag har funnit det vara i sin ordning att jag under detta kapitel gör en uppräkningslista av motoriserade fordon som är till stor hjälp vid utövande av jakt och fiske. Skyddet för ripan och rödingen är bättre ju längre bort från allfarvägarna man kommer. Därför kan restriktioner mot användande av motorfordon utnyttjas för att begränsa uttaget av vilt och fisk.

Rätten till jakt och fiske på samernas marker ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen har enligt nuvarande lagstiftning enbart samebyns medlemmar. Med ILO 169:s synsätt är alla samer rättighetshavare. All jakt och fiske som därutöver förekommer på samernas mark, har sin grund i att det är den samiska jakt- och fiskerätten som upplåts. Idag är det länsstyrelsen som gör sådana upplåtelser.

3.6.1 Helikopter och sjöflyg

Innan riksdagen (prop 1992/93:32) fattade beslut om den fria småviltjakten och fisket fanns det gott skydd mot överutnyttjande av fiske och även småvilt, i första hand ripa. De mindre fjällsjöarna utnyttjades bara av de som hade fiskerätt. Efter det har en okontrollerbar flygtrafik gjort att många av dessa sjöar inte längre ger husbehovsfisk till de samer som tidigare har nyttjat sjöarna. Det som dessutom numera är klarlagt är att en del rika ripjägare har med sig gummibåt och nät när de flyger till en sjö för att officiellt ”jaga ripa”. Det finns också tillräckligt med exempel på att rika fisketurister färdas med sjöflyg eller helikopter och nätar i fjällsjöarna under hela sommarperioden. Allt med stöd av riksdagens beslut

3.6.2 Snöskoter

Snöskoter används av förståeliga skäl endast under vinterperioden. Den utgör därför inte något hot mot fiskebeståndet i fjällsjöarna. De enstaka nät som lagligt eller olagligt sätts ut under isen utgör knappast något hot mot fiskebeståndet i fjällsjöarna. Pimpelfiske, typiskt sett, kan nog betraktas som fiskevård.

Däremot kan snöskotern underlätta ripjakten på områden som inte ligger i anslutning till landsvägar. Ingenting tyder dock på att snöskotern utgör ett hot mot småviltsbeståndet.

3.6.3 Fyrhjulingar

Dessa fordon, bortsett från renskötselns behov, används huvudsakligen i jaktliga sammanhang för att transportera hem älg, som har skjutits. Den utgör därmed inte heller något hot mot vilt- eller fiskebestånden.

3.6.4 Motorbåt

Nätläggning förutsätter båt. De uppgifter som jag har tillgång till är att det enbart är rättighetshavarna till fiske som äger de båtar som är stationerade vid fiskesjöar inom samernas marker ovanför odlingsgränsen och renbetesfjällen. Den fria småviltjakten och fisket (riksdagsbeslut 1992) har emellertid inneburit att nätfisket i vissa fjällsjöar har ökat till förfång för rättighetshavarna. Med helikopter eller flygplan fraktas uppblåsbara gummibåtar till dessa avlägsna sjöar, endast för att nyttjas till nätläggning. Den reform som i detta sammanhang är nödvändig är att riksdagen skapar restriktioner rörande helikopter och sjöflyg för att så långt det är möjligt förhindra olagligt fiske. Förebilden kan därvid vara vad som gäller inom nationalparkerna i renskötselområdet.

Jakt- och fiskeresurserna är begränsade även i renskötselområdet. Inför mina förslag har jag funnit det vara nödvändigt att dela upp jakten och fisket i olika kategorier.

4.1 Allmän bakgrund

Den korta tid som har stått till mitt förfogande har gjort att jag inte har haft möjlighet att själv samla in uppgifter och analysera den. Vid genomgången av Jakt- och fiskerättsutredningens bilaga 3, fann jag svar på många av de frågor som jag kunde ställa i inledningen av detta arbete, varför jag har valt att redovisa merparten av utredningens material. När det gäller arealberäkningar hänvisar jag till SOU 2005:116 s 351-358. Jag kan tillägga att det som inte finns med i utredningen är hur många av de som benämns "ortsbor", i själva verket är rättighetshavare (samer) enligt ILO 169 och hur många "ortsbor" som är rättighetshavare enligt nuvarande regler, rennäringslagen.

"I denna bilaga skall tillämpningen av gällande rätt ingående beskrivas. Innehållet bygger i huvudsak på uppgifter som lämnats av företrädare för länsstyrelserna. Vi har avlagt två besök på varje länsstyrelse och inhämtat ett stort skriftligt material. Vi har därutöver inhämtat synpunkter från ortsbor och samebymedlemmar. Dessutom har vi studerat de fåtal rättsfall som finns om relevanta frågor. Slutligen har vi tagit del av Umeå Universitets, Statsvetenskapliga institutionens kartläggning av de fyra nordligaste länsstyrelsernas förvaltning av jakt och fiske. Denna kartläggning finns redovisat under avsnitt 2, övrigt material under avsnitt 1.

Länsstyrelsernas tillämpning Jämtlands län

I Jämtland utgörs det aktuella området av renbetesfjällen. All denna mark är statligt ägd. Den totala arealen uppgår till ca 1,1 miljoner ha. Samebymedlemmar har ingen jakt- och fiskerätt på privat mark i Jämtland. Det är fråga om åretruntmarker, vilket alltså betyder att samebymedlemmarna ständigt har en jakt- och fiskerätt på utmark inom respektive betesområde. Länsstyrelsen upplåter jakt- och fiskerätt på denna mark. Det finns 11 samebyar med 291 renägare i 98 rensköselföretag med totalt 45 000 renar. Därutöver finns även Idre Nya Sameby i Dalarna som disponerar mark i Jämtlands län.

Det är länsstyrelsen som beslutar det högsta antalet renar för varje sameby. Det stora problemet är att det saknas vinterbetesmark. I det s.k. Härjedalsmålet fann domstolarna att samerna saknade bruksrätt till mark utanför renbetesfjällen. Därmed skulle samebymedlemmarna vara hänvisade till att träffa avtal om vinterbetesmark med markägare.

Älgjakten

Inom renbetesfjällen bor det totalt högst 1 000 personer. I Jämtland upplåter länsstyrelsen 197 498 ha, vilket motsvarar 16 procent av markarealen i renbetesfjällen för älgjakt till ortsbor. 300 ortsbor har för närvarande tillstånd att jaga älg. Det betyder att samebyarna ensamma disponerar 84 procent av marken för sin älgjakt. En andel av denna mark saknar dock värde för jakten. Därutöver har samebymedlemmar enligt rennäringslagen även rätt att jaga på den upplåtna marken, vilket medlemmar i två samebyar gör. I de fall samebymedlemmarna jagar på upplåten mark skall samebyarna svara för samråd med övriga jägare. Jakttiden är den 6–25 september och efter den 10 oktober. Länsstyrelsen beslutar vidare om hur många älgar och kalvar som får skjutas och fördelar denna tilldelningen. Den totala tilldelningen för år 2002 var 331 vuxna älgar och 331 kalvar. Samebyarnas tilldelning var 237 vuxna djur och lika många kalvar, vilket motsvarade 72 procent av det totala antalet älgar som fick skjutas i renbetesfjällen. 28 procent tillfaller alltså dem som jagar efter upplåtelse av länsstyrelsen.

Småviltsjakten

Upplåtelse av småviltsjakten startar den 25 augusti för svenska och den 15 september för utländska medborgare. Den 1 september–14 september upplåts inte småviltsjakt på renbetesfjällen på grund av renskötseln. Därefter är det åter tillåtet att jaga. I princip upplåts all mark på renbetesfjällen för småviltsjakt, men länsstyrelsen stänger av ca 300 000 ha, vilket motsvarar ca 30 procent av den totala arealen under augusti och september av hänsyn till renskötseln. Bosatta i länet kan köpa årskort för 800 kronor. För

besökande säljs dagskort för 200 kronor, i Tåssåsen är dock priset 300 kronor, jämför vidare nedan om Tåssåsen. Antal dagskortsdygn uppgick för år 2003/2004 till 11 000 och 550 årstillstånd gav ytterligare 3500 jaktdygn. Sammanlagt skulle det därmed vara fråga om ca 14 500 jaktdygn. Ca 75 procent av dagskorten såldes till svenska jägare, ca 25 procent till norska jägare och ca 2 procent till utomnordiska jägare.

/.../

Fisket

Inom renbetesfjällen finns det ca 2 000 fiskevatten. Länsstyrelsen upplåter 1 000 av dessa, övriga fiskevatten förfogar samerna själva över. I dessa 1 000 fiskevatten upplåts ca 70 000 fiskedygn.

Västerbottens län

Bakgrund

Den totala markarealen ovanför odlingsgränsen i Västerbottens län uppgår till 1 769 000 ha inklusive vatten och 1 167 755 ha exklusive vatten. Av denna mark ägs 497 700 ha (inklusive vatten) av privata subjekt, vilket motsvarar 28 procent. Återstoden, 1 267 755 ha är kronomark, varav 100 000 utgörs av vatten. Totalt bedöms 1 069 000 ha ovanför odlingsgränsen utgöra älgproduktiv mark, varav 669 000 ha skulle utgöra kronomark och 400 000 ha privat mark. Ovanför odlingsgränsen bor som tidigare framhållits ca 5 000 personer. Antalet invånare i fjällkommunerna är 22 000.

I Västerbottens län finns det sex fjällsamebyar och en skogssameby. Det är fråga om drygt 100 företag och ca 330 renägare. Sammanlagt äger företagen ca 54 000 renar. Antalet samebymedlemmar i Västerbotten är ca 400.

Älg

Ovanför odlingsgränsen i Västerbottens län är det tre grupper som jagar älg. Som tidigare utvecklats har samebymedlemmar jakträtt på utmark inom samebyns betesområde inom lappmarkerna oavsett om marken är privat eller statlig. Privata markägare har jakträtt på sin mark. Staten upplåter på kronomarken genom länsstyrelsen älgjakt till Ortsbor, de s.k. Ortsbojaktlagen. För närvarande är det inte möjligt för besökande att jaga älg ovanför odlingsgränsen i Västerbotten.

Länsstyrelsen har beslutat att upplåta 634 000 ha, varav 458 000 ha bedöms vara älgproduktiv till Ortsbor för älgjakt. Det innebär att 68 procent av den älgproduktiva kronomarken upplåts till Ortsbor. Ca 1 200 jägare ingår i dessa Ortsbojaktlag. Det betyder då också att samebymedlemmarna kan jaga ensamma på 32 procent av den älgproduktiva marken.

Den totala älgutdelningen år 2003 ovanför odlingsgränsen uppgick till 1 280 vuxna älgar. 300 av dessa tillföll samebymedlemmarna, 450 Ortsbojaktlagen och 530 de privata markägarna. Det innebär att samebymedlemmarnas älgutdelning uppgår till 23 procent av det totala antalet älgar som får skjutas ovanför odlingsgränsen. Avskjutningen av älgkalv är inte kvoterad. Älgjakten pågår från första måndagen i september–31 oktober för vuxet djur och för kalv till den 31 januari i enlighet med jaktförordningen. Under denna tid upplåts älgjakt på kronomarken under totalt 16 dagar.

Det anförda betyder följande. Samebymedlemmar har som anförts en rätt enligt rennäringslagen att jaga inom byns betesområde när renskötsel är tillåten där. Ovanför odlingsgränsen är det bara fråga om åretruntmarker, vilket betyder att samebymedlemmars jakträtt gäller hela året. Vad gäller kronomarken är det så att 68 procent av den älgproduktiva marken upplåts till Ortsbojaktlagen. Det betyder då att det på denna mark föreligger en dubbel jakträtt, samebymedlemmar och Ortsbor har rätt att jaga på marken. Ortsbojakten får dock bara ske under perioder om sammanlagt 16 dagar, medan samebymedlemmar kan jaga från början av september till 31 oktober. Enligt länsstyrelsen förekommer det i begränsad utsträckning att samebymedlemmar jagar på den till Ortsborna upplåtna marken under de tider Ortsbor inte har jakträtt. Om en samebymedlem önskar jaga på upplåtna mark under de perioder Ortsborna har rätt att jaga är det enligt länsstyrelsen ett villkor att samebymedlemmen underrättar berörd Ortsbojaktlag. Detta krav följer som ett villkor i för samebyns licens.

Samebymedlems jakträtt gäller som anförts även på privat mark. I samebyns licens föreskriver dock länsstyrelsen som ett villkor att samebymedlemmarna för att få jaga på den privata marken måste ha

markägarens samtycke. Detta borde i hög grad begränsa samebymedlemmars jakt på privat mark. Skälet för detta villkor är enligt länsstyrelsen säkerhetsskäl.

Småviltsjakt

I Västerbotten upplåts småviltsjakten under tiden 25 augusti–15 mars. Ortsborna i fjällkommunerna kan köpa årskort. För besökande säljs dagskort för 300 kronor per dag. Dagskort kan köpas för upp till tre dygn. Antalet årskort uppgick för år 2002/2003 till 400 vilket motsvarar ca 5 500 jaktdygn. Samma period uppgick antalet dagskort till 5 500 och ca 15 000 jaktdygn. Av den totala försäljningen av dagskort såldes under det senaste året 43 procent till svenska medborgare, 43 procent till norrmän, 12 procent till italienare och 2 procent till övriga nationaliteter. Utomnordiska jägare får endast bedriva jakt i sällskap med en jaktarrangör.

Av ovanstående siffror följer att summan jaktdygn för år 2002/2003 sammanlagt skulle vara ca 20 000. Detta ger ett jakttryck på de ca 60 procent av all areal som bedöms vara intressant för småviltsjakt om 2,71. Jakttryck anger jaktdygn per 100 ha och år. Jakttrycket har mer än tredubblats under de senaste 10 åren. 1992/1993 var summan jaktdygn 6000 och jakttrycket 0,8. För att skydda rennäringsen stängs vissa områden för småviltsjakt under vissa perioder, s.k. avlysning. Länsstyrelsen har varje vecka kontakt med samebyarna för att få fram ett underlag om avlysning. Beslut om avlysning av ett visst område publiceras på länsstyrelsens hemsida. Enligt länsstyrelsen varierar andelen avlyst mark mellan 25–35 procent under augusti och september, vilket skulle motsvara ca 300 000 ha. Senare under hösten sjunker andelen för att upphöra helt under vintern.

Fiske

Fiskevatten ovanför odlingsgränsen är attraktiva på grund av riklig förekomst av röding och öring. Det finns ca 5 700 sjöar och tjärnar i fjällen. 1 000 av dessa bedöms som attraktiva för fiske. En tredjedel av dessa är inte upplåtna, eftersom de bedöms som särskilt känsliga med hänsyn till rennäringsen eller naturvården. 120 fiskevatten undantas för samebymedlemmars fiske. Andelen är beräknad utifrån en bedömning av samebymedlemmarnas behov. Samebymedlemmarna bedriver nätfiske i dessa sjöar. I de övriga fiskevatten upplåter länsstyrelsen fiskerätt. Detta sker dels genom upplåtelse till ortsbor om fiske för husbehov. Det fiske ortsborna i huvudsak ägnar sig åt är nätfiske. År 2003 lämnades tillstånd till 750 ortsbor att fiska för husbehov. Därutöver upplåter länsstyrelsen fiskerätt åt allmänheten genom försäljning av fiskekort. År 2003 var det fråga om ca 44 000 sportfiskedygn. Slutligen upplåter länsstyrelsen även fiskevatten till turistföretag.

Norrbottens län

I Norrbotten är ca 90 procent av marken ovanför odlingsgränsen kronomark. Mellan odlingsgränsen och lappmarksmarken ägs marken till stor del av Sveaskog AB. Sveaskog AB ägs till 100 % av Sveaskog Holding AB, som i sin tur ägs till 100 % av svenska staten. Sveaskog AB äger också betydande arealer i Västerbottens län. Grunden för Sveaskog AB:s markinnehav utgjordes av statligt markinnehav som bolagiserades 1992. Före 1992 förvaltades stora arealer av statlig mark av Domänverket. 1992 beslöts att all mark som man kunde ställa marknadsmässiga krav på avkastningen skulle överföras till aktiebolag. I propositionen 1991/92:134 anfördes om detta bl.a. följande på sid. 22: Stora delar av fjällkedjan förvaltas av domänverket. Huvuddelen av området utgörs av improduktiv mark som dock har ett allmänt värde främst med hänsyn till naturvård, rekreation och friluftsliv. Med hänsyn till detta bör fjällkedjan kvarbli i statens ägo... Jag föreslår därför att gränsen dras i övergångszonen mellan den produktiva skogsmarken och det rena kalvfjället. I Norrbottens och Västerbottens län bör dock gränsen dras längre ned, nämligen i odlingsgränsen. Dessutom bör renbetesfjällen i Jämtlands län kvarbli i statens ägo. Skälet till detta är de speciella regler till skydd för rennäringsens intressen som gäller ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen...

Det anförda innebär att staten i dag inte kan förfoga över den mark som ägs av Sveaskog AB. Regeringen kan inte fatta bindande beslut, eftersom Sveaskog AB tillkommit genom ett riksdagsbeslut.

Det finns 32 samebyar i länet. 15 byar är fjällsamebyar, 9 är skogssamebyar och 8 är koncessionssamebyar. All mark ovanför lappmarksgränsen är indelad som mark för samebyar. Fjällsamebyarna har i huvudsak sina åretruntmarker ovanför odlingsgränsen. Skogssamebyarna har till övervägande del sina åretruntmarker mellan odlingsgränsen och lappmarksgränsen. Därutöver har

fjällsamebyarna en del av sin vinterbetesmark på mark mellan odlingsgränsen och lappmarksgränsen. Det är bara på begränsade områden som det föreligger så kallat dubbelt betande. Där skogssamebyar har åretruntmarker har alltså fjällsamebyarna inte vinterbetesmark. Fjällsamebyarnas vinterbetesmark ligger dock i huvudsak nedanför lappmarksgränsen. Skogssamebyarnas vinterbetesmark ligger i sin helhet nedanför lappmarksgränsen. Koncessionssamebyarna är belägna utanför lappmarksgränsen. Detta betyder i princip att fjällsamebyarna tidsmässigt alltid har jakt- och fiskerätt på utmark inom sitt betesområde ovanför odlingsgränsen.

Vidare har fjällsamebyarna jakt- och fiskerätt på sina vinterbetesmarker nedanför odlingsgränsen under tiden 1 oktober–30 april. Skogssamebyarna har alltid jakt- och fiskerätt på utmark i sitt betesområde, som är belägna mellan odlingsgränsen och lappmarksgränsen. Koncessionssamebyarna saknar jakt- och fiskerätt, eftersom deras områden ligger utanför lappmarkerna. Dessa byar kommer framöver därför inte att beröras.

Fjäll- och skogssamebyarna har tillsammans 700 renskötsel företag och 3 001 renägare. Sammanlagt ägde företagen 125 956 renar år 2003.

Älg

Jakttiden fastställs årligen av länsstyrelsen. I Norrbotten är för år 2004 älgjakt inom A-licensområden tillåten 1–28 september. Inom samtliga kommuner utom Kiruna är älgjakten dessutom tillåten 16 oktober–31 oktober ovan odlingsgränsen och 16 oktober–28 november nedan odlingsgränsen.

/.../

Jakten ovanför odlingsgränsen

I Norrbotten är det ordsbor, samebymedlemmar och privata markägare som jagar älg ovanför odlingsgränsen. Ordsborna jagar med stöd av länsstyrelsens upplåtelse av kronomarken. 2004 jagade ca 1 700 jägare i ordsbolag ovan odlingsgränsen. Ordsbor är personer som är mantalsskrivna i Jokkmokks, Gällivare, Kiruna eller Arjeplogs kommun. Fördelningen är följande: I Kiruna är det fråga om 86 upplåtelselag och 524 jägare. Gällivare har 34 upplåtelselag och 208 jägare. I Jokkmokk finns det 45 upplåtelselag och 372 jägare. Slutligen är det i Arjeplog fråga om 84 upplåtelselag och 596 jägare

Sammanlagt är det fråga om 249 upplåtelselag. Dessa upplåtelselag jagar i fem A-licensområden som länsstyrelsen upplåter. De fem A-licensområden är uppdelade i 249 jaktområden med fastställda gränser, med innebörd att varje upplåtelselag har sitt område. Därutöver utgör varje samebys betesområde ett registrerat licensområde för samebyn. Eftersom all mark ovanför odlingsgränser utgör någons samebys betesområde innebär detta en dubbelregistrering. Den mark som är upplåten för upplåtelselagen är samtidigt registrerad som del av samebyarnas licensområden.

I Norrbotten är enligt uppgift från länsstyrelsen målsättningen att hälften av den kronomark som det är möjligt att jaga älg på skall vara tillgänglig för ordsbornas älgjakt och hälften skall sparas för samebymedlemmarnas älgjakt. Detta skulle man uppnå genom att upplåta 1 407 558 ha för ordsbornas älgjakt. Arealen motsvarar 33 procent av den del av kronomarken ovan odlingsgränsen som inte är nationalpark, naturreservat eller mark som är fredad från jakt. För älgjakt till ordsbor. Inom nationalparken Padjelanta är älgjakten uteslutande förbehållen samerna. Skälet till att 33 procent skulle motsvara en hälftenfördelning är att en betydande del av den mark som inte är föremål för upplåtelser är närmast att betrakta som jaktliga "impediment" sett ur ett älgjaktsperspektiv.

Sammanfattningsvis betyder detta följande: All mark ovanför odlingsgränsen utgör någons samebys betesområde. Varje samebys betesområde är ett registrerat licensområde för samebyn. Samebymedlemmarna kan jaga och fiska ensamma på utmark i den del av sitt betesområde som inte är upplåten åt ordsborna, vilket enligt uppgift från länsstyrelsen skulle motsvara hälften av kronomarken. På övrig kronomark har både samebymedlemmarna och ordsbojaktlagen jakträtt, samebymedlemmarna enligt rennäringslagen och ordsborna på grund av statens upplåtelse. Därtill kommer att 10 procent av marken ovan odlingsgränsen är privatägd. På denna mark har den privata markägaren och samebymedlemmarna jakträtt. Samebymedlemmarnas jakträtt begränsas dock vidare även av särskilda villkor som länsstyrelsen beslutar om. I samebymedlemmarnas licens ingår det som ett villkor bl.a. följande för jakt ovan odlingsgränsen. 1. Samebyns tilldelning enligt licensbeslut skall i huvudsak fällas på statens mark och i första hand på den del som inte upplåtits till andra jägare för älgjakt. Samebyns medlemmar har även möjlighet att fälla

älgar från samebyns tilldelning inom upplåtna jaktområden samt på enskild mark. I sådant fall åligger det samebymedlemmen att i god tid före jakten ta kontakt med jaktledaren på upplåtelseområdet eller på den enskilda marken så att samordning av jakten kan ske på ett från säkerhets- och viltvårdssynpunkt tillfredställande sätt.

2. Från samebyns tilldelning skall avräknas det antal älgar som enskilda samebymedlemmar fäller när de ingår som medlemmar i jaktlag på annat registrerat licensområde inom samebyn. Det åligger företrädaren för samebyns licensområde att tillse att rapportering av avskjutning från de samebymedlemmar som fällt älg sker så att tilldelningen enligt licensbeslut ej överskrids.

Därutöver styr länsstyrelsen även jakten genom att besluta om varje grupps tilldelning av älg, alltså högsta antalet vuxna djur som får skjutas under en jaktsäsong. Detta beslut skall också som redovisats ovan föregås av ett samråd. I Norrbotten har länsstyrelsen i praktiken överlämnat beslutsrätten om tilldelningen till samrådsförfarandet.

I det lokala samrådet lämnas ett förslag om älgtilldelningen till respektive grupp. Förslaget granskas av viltvårdsnämnden, som accepterar det om det finns en enighet om förslaget. Länsstyrelsen fastställer därefter formellt förslaget. Om samebymedlemmarna skulle reservera sig mot ett förslag i det lokala samrådet innebär det inte att det saknas enighet, eftersom samebymedlemmen inte är en fullvärdig medlem i samrådet utan endast adjungerad.

/.../

Jakt nedanför odlingsgränsen

Som anförts tidigare föreligger det ingen juridisk skillnad mellan samebymedlemmarnas jakt- och fiskerätt i sig ovanför eller nedanför odlingsgränsen. Samebymedlemmar har i hela lappmarkerna en jakt- och fiskerätt på utmark inom byns betesområde när renskötsel är tillåten. Eftersom skogssamebyarnas mark mellan odlingsgränsen och lappmarksgränsen är åretruntmarker, innebär det att renskötsel alltid är tillåten och jakt- och fiskerätt gäller därför tidsmässigt alltid. På samma sätt som ovan odlingsgränsen är det länsstyrelsen som beslutar om jakttider, licensområden och älgtilldelningen. Länsstyrelsen ställer även villkor för samebymedlemmarnas jakt. En skillnad är dock att marken mellan odlingsgränsen och lappmarksgränsen till stor del ägs av Sveaskog AB och inte förvaltas av staten. Det är därför bolaget som upplåter jakträtten på sin mark till olika jaktlag.

Skogssamebyarnas betesområde är registrerat som ett licensområde för respektive sameby. Även på denna mark föreligger alltså en dubbelregistrering. Länsstyrelsens villkor för samebymedlemmars jakt är än mer ingripande än de villkor som gäller för jakt ovan odlingsgränsen./.../

Det som avses med att "Samebyns tilldelning skall i huvudsak fällas på det (de) område(-n) där samebyn är ansvarig för jakten enligt särskilt beslut" är att samebyarna skall ha ensamrätt på vissa mindre områden, s.k. särskilda rutor. På dessa rutor upplåter alltså markägaren inte jakträtten. I gengäld krävs det av samebyarna enligt länsstyrelsens villkor att de i första hand jagar på denna mark. Enligt uppgift från skogssamebyarna utgör dessa rutor i areal en liten del av samebyns betesområde, uppskattningsvis är det fråga om 5–10 procent av hela betesområdets areal. Som ovan odlingsgränsen begränsas de olika rättighetshavarnas jakträtt även av länsstyrelsens beslut om älgtilldelningen. På samma sätt som ovanför odlingsgränsen fattas det formella beslutet om älgtilldelningen av länsstyrelsen, men den har i praktiken på samma sätt som beskrivits ovanför om älgtilldelningen ovan odlingsgränsen delegerat beslutsfattandet till samrådsförfarandet.

Länsstyrelsen saknar

enligt uppgift kännedom om samebyarnas älgtilldelning nedanför odlingsgränsen.

/.../

Småviltsjakt

Småviltsjakten ovanför odlingsgränsen upplåts genom årskort för ortsborna och genom dagskort för besökande. I Norrbotten finns också länskort för bosatta som bor i Norrbottens län, men inte i fjällkommunerna. Det är fråga om 4,7 miljoner ha jaktbar statlig mark, vilket skall jämföras med 1,1 miljoner ha för Västerbotten och Jämtland. I Norrbotten avlyses högst tio procent av den upplåtna marken under september för att skydda rennärningen. Därutöver kvoterar länsstyrelsen vissa för rennärningen känsliga områden, dvs. begränsar antalet dagskort i vissa områden. Den kvoterade arealen utgör år 2004 16 procent av upplåtelsearealen. Ortsbor med årskort har dock tillträde till de kvoterade områden. År 2003/2004 såldes 12 000 dygnsjaktkort. 27 procent av dem såldes till personer bosatta utanför Sverige. Utomnordiska personer får endast jaga tillsammans med en jaktansvarig. Samma period såldes 1 147 årskort och 419 länskort. Länsstyrelsen saknar uppgift om antalet jaktdygn

som årskorten och länskorterna ger, varför jakttrycket i Norrbotten inte kan beräknas. Enligt uppgift har dock småviltsjakten minskat i Norrbotten sedan 1995/1996.

Småviltsjakt förekommer även nedanför odlingsgränsen och utnyttjas eller upplåts då av privata markägare. Ett problem för samebyarna skulle vara att det saknas bestämmelser som skyddar rennäringen mot småviltsjakten.

Fiske

I Norrbotten finns det ovanför odlingsgränsen ca 15 000–20 000 sjöar. Hur många av dessa som är fiskevatten saknar länsstyrelsen kännedom om.

Dalarnas län

I Dalarnas län finns det en sameby, Idre Nya, som består av två släkter. Idre Sameby kom till under helt andra premisser än samebyar längre norrut. På 1880-talet fick Idre Sameby, som då bestod av medlemmar i en familj, åretruntmarker i de norra delarna av Dalarnas län genom två kungliga brev. I de kungliga breven står dock uttryckligen som villkor att samerna bara får jaga rovdjur och fiska för husbehov. Detta är en skillnad jämfört med vad som gäller i lappmarkerna eller renbetesfjällen. Enligt 25 § rennäringslagen gäller som huvudregel att samebymedlem har rätt att jaga på utmark inom de delar av byns betesområde som hör till renbetesfjällen eller lappmarkerna när renskötsel är tillåten där. Rätten innefattar både jakt och fiske för husbehov samt för försäljning. Det framgår vidare dock av 25 § följande:

Inom de områden i Jämtlands och Dalarnas län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete får medlem i sameby inom byns betesområde fiska till husbehov samt jaga rovdjur, i den mån regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer, tillåter det.

Innebörden är alltså att innehållet i det kungliga brevet förts in i rennäringslagen. Sameby har på åretruntmarken i Dalarna enligt lagen rätt att fiska endast för husbehov och jaga rovdjur. Under 1970-talet fick dock Idre sameby problem. Deras ställning komplicerades också av att det är rennäringsenheten vid länsstyrelsen i Jämtlands län som ansvarar för rennäringen även i Dalarnas län. Det finns alltså ingen rennäringsenhet vid länsstyrelsen i Dalarnas län. Däremot är det länsstyrelsen i Dalarnas län som handhar jakt- och fiskefrågor.

1996 gjorde Länsstyrelsen i Jämtland en framställan till regeringen om att medlemmarna i Idre sameby skulle ges samma jakt- och fiskerättigheter som övriga samebymedlemmar i Sverige. Dessutom ville man att avgifter från statens upplåtelse av jakträtten skulle tillfalla Samefonden och samebyn på samma sätt som sker i Jämtland, Västerbotten och Norrbotten. Som bakgrund angav länsstyrelsen i Jämtland att även om renskötseln i Dalarna formellt sett endast existerat sedan 1800-talet så har det funnits samer i Dalarna sedan lång tid tillbaka. Framställans syfte skulle vara att stärka samebymedlemmarnas rätt och att utöka försörjningsunderlaget.

Regeringen remissbehandlade framställan. Samtliga instanser var negativa. Länsstyrelsen i Dalarna avstyrkte på den grunden att om förslaget genomfördes skulle pengar försvinna till Samefonden och samebyn som var nödvändiga att använda för naturvård. Vidare skulle konflikterna öka. Man framhöll att rennäringen kommit till under andra förhållandena än i övriga Sverige.

Trots detta biföll regeringen i ett beslut 1998 framställan om utökad jakt- och fiskerätt. Däremot gick inte regeringen med på att avgifterna för statens upplåtelser skulle tillfalla samerna. Medlemmarna i Idre sameby gavs rätt att jaga och fiska för husbehov och för försäljning på statlig mark inom de områden i Dalarnas län som upplåtits för renbete. Jaktag i Dalarna begärde då en rättsprövning av det beslutet i regeringsrätten. Som grund framfördes bl.a. att regeringen beslutat i en fråga som skulle ha beslutats genom lagstiftning.

Innan det målet prövades ändrade regeringen sitt tidigare beslut. Regeringen beslutade 1999 att den rätt till jakt och fiske för medlem i Idre sameby som regeringen tidigare beslutat om endast skall omfatta den rätt till jakt och fiske som inte tidigare är upplåten till annan. Innebörden av det nya beslutet blev att Idre sameby bara fick jakträtt i en liten del av åretruntmarkerna, eftersom all annan jakträtt enligt länsstyrelsen redan var upplåten. Jakträtten är upplåten i avtal till olika jaktag, som förlängs om de inte sägs upp. Länsstyrelsen har därefter i ett särskilt avtal arrenderat ut jakträtten på det området åt samebyn.

I motsats till andra jaktlag erlägger samebyn inte något arrende. Det är fråga om 24 000 ha för högviltsjakt. En stor del av området är dock inte älgjaktsmark. I en tredjedel av detta område, 8000 ha, får samebyn även jaga småvilt. Övriga 16 000 ha är upplåtna till anda jaktlag för småviltsjakt. Om ett jaktlag i framtiden skulle frånträda ett avtal skulle samebyns område kunna utökas.

Samebyns tilldelning är 4 vuxna älgar och fyra kalvar.

Vad gäller fisket skulle fiskerätten i Dalarna enligt länsstyrelsen inte kunna anses vara upplåten, eftersom fiskerätten utövas genom fiskekort. Det innebär att medlemmarna i samebyn får fiska överallt inom åretruntmarkerna. Efter regeringens beslut får samebymedlemmar även fiska för försäljning. I praktiken fiskar dock samebymedlemmar inte enligt länsstyrelsen. Det finns en rätt för så väl samebymedlemmar som andra att fiska, vilket i framtiden skulle kunna orsaka konflikter. Idre Nya sameby i Dalarna disponerar även mark i Jämtland för renskötsel. I denna renskötselrätt ingår då även en jakt- och fiskerätt. Det är ett område på 10 000 hektar. På denna mark upplåter länsstyrelsen i Jämtlands län även småviltsjakt, men inte älgjakt.

Samebyn har om sin situation anfört bl.a. följande: Av länsstyrelsens beslut om jaktupplåtelse för högvilt och småvilt framgår att ingen annan än samebyns medlemmar har rätt att jaga samt att medlemsförteckning skall ges in av samebyn. Konsekvensen av detta blir att sambo och andra familjemedlemmar, t.ex. barn som är födda utanför samebyn inte har möjlighet att jaga. Det innebär också att samebyn inte har möjlighet att ta med sig jaktgäster vilket andra jaktlag i området har möjlighet till och vilket det även finns möjlighet till inom Jämtlands län. Av länsstyrelsens upplåtelse av älgjakt framgår också att deltagare i älgjakt ska inneha intyg om godkänt prov för högvilt i jägarexamen och varje år ha intyg från minst godkänt skjutprov för högviltdekalen. Enligt samebyn är det fel att det krävs godkänt prov för högvilt i jägarexamen, eftersom det innebär att de av samebyns medlemmar som innehar vapenlicens sedan tidigare, men som saknar jägarexamen inte har möjlighet att jaga. Motsvarande krav gäller inte heller för andra jaktlag. Eftersom samebyn är liten är det svårt för medlemmarna att utan jaktgäst själv klara av att transportera älg från jaktmarken. Följden blir att samebyn inte utnyttjar sin tilldelning. Inom samebyn saknas tradition att jaga småvilt. Samebymedlemmarna undviker att fiska för försäljning, eftersom de inte vill ha en konflikt med sportfiskarna. I framtiden kommer det att krävas bisysslor för att kunna överleva med rennärning som bas. Det kan därför i framtiden vara nödvändigt att fullt ut utnyttja sina rättigheter. Småviltsjakt och fisket kan därför komma att utvecklas. Samebyn vill också i ökad utsträckning ges möjlighet att jaga rovdjur.”

4.2 Vem behöver resurserna?

Med utgångspunkt från Jakt- och fiskerättsutredningens undersökning av tillämpningen av reglerna i Jämtland, Västerbotten och Norrbotten har jag funnit det vara lämpligt att göra någon form av indelning.

Frågan är inte bara vem som är i behov resurserna, utan också vem som är rättighetshavare. Enligt nuvarande regler är det medlemmar i samebyarna som är de enda som har jakt- och fiskerätt på samernas marker ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Det finns dock några markägare på dessa områden som givetvis också har jakt- och fiskerätt på den egna marken. Den rätten är dock inskränkt på det sättet att samebyns medlemmar har ensamrätt att ha renar på bete på markägarens mark. Dessutom har medlemmen jakt- och fiskerätt på den marken. I försöken att identifiera olika grupper av människor har jag kommit fram till följande:

4.2.1 Jakt och fiske som ingår i rättighetshavarens näringsfång

Det är många samer som har en betydande del av näringsfånget i jakt- och fiske. Eftersom rättighetshavaren själv är beroende av möjligheten till utkomst eller del av utkomst från jakt och fiske är det knappast möjligt att upplåta sådan kvantitativ rätt till andra. De grupper av människor som borde ingå i denna kategori är givetvis de samer som har

renskötsel som bas för sin näringsutövning.

Den andra gruppen som behöver jakten och fisket för sin försörjning är de samer som får betydande del av sin utkomst från jakt och fiske. Jag gör inte någon skillnad på om vederbörande är renägare eller inte.

Den tredje stora gruppen samiska näringsidkare är slöjdare, konsthantverkare och andra typer av samiska konstnärer som har sin ekonomiska bas i sådan samisk näring. En del av dessa näringsidkare är dessutom renägare, men jag gör ingen skillnad mellan renägare och de som inte äger renar.

4.2.2 Rättighetshavarens jakt och fiske till husbehov

Många samer, som bor och lever i fjällkommuner i anslutning till samernas marker ovanför odlingsgränsen och renbetesfjällen behöver jaga, såväl älg som småvilt (framför allt ripa) och fiska med nät för att täcka sitt årliga behov av kött och fisk. Fisk som här avses är framför allt röding, laxöring och sik. Sådana samer som här avses har civila arbeten

4.2.3 Övriga rättighetshavares jakt och fiske

Alla samer (enligt ILO 169) har jakt- och fiskerätt inom de områden där de har sina rötter (siida) och det är odiskutabelt att sådana samers rätt vilar på exakt samma grund som de samer som bor i renskötselområdet. Dessutom är förhållandet inte statiskt. En same som bor och verkar t ex i Göteborg kan givetvis när som helst återvända "hem" och på det viset kategoriseras på annat sätt än vad som är fallet om Göteborg är hemorten. Det kan naturligtvis vara så att många samer boende utanför renskötselområdet redan idag utnyttjar sin rätt till husbehovsfiske inom den egna samebyn (gäller i dag medlemmar i sameby). För mig har det dock varit nödvändigt att finna vissa avgränsningar för att överhuvudtaget kunna föreslå en fördelningsmodell.

4.2.4 Upplåtelser till ortsbor

Ortsbor i denna utredning är enbart icke-samer. Samer som kallar sig för ortsbor, oberoende av om de är medlemmar i sameby eller inte, finns specificerade under pkt 4.2.2.

Ortsbor, som bor i anslutning till samernas marker ovanför odlingsgränsen och renbetesfjällen bör ha en särställning ifråga om möjlighet till fiske i närområdet. Det torde vara odiskutabelt att dessa ortsbor behovsmässigt kan jämföras med rättighetshavarna; samer enl 4.2.2 . Genom att bo och verka i fjällkommuner belastas de ekonomiskt t ex av

dyrare mat och andra förnödenheter. Det häpnadsväckande är också att fjällkommunernas innevånare betalar högre elpris än kustbon och stockholmaren, trots att kraftverket som producerar elkraften ofta finns inom synhåll.

Ortsbor i denna utredning är mantalsskrivna i följande kommuner: Kiruna, Gällivare, Jokkmokk och Arjeplog i Norrbottens län, Sorsele, Storuman, Vilhelmina i Västerbottens län samt Strömsund, Krokom, Åre, Berg och Härjedalen i Jämtlands län. Jag kan ha missat någon kommun som ligger i anslutning till samernas marker ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen, men dessa eventuella kommuner omfattas ändå av mina förslag.

4.2.5 Övriga upplåtelser

Det finns goda skäl för rättighetshavarna att upplåta en del av sin jakt- och fiskerätt till andra än de som finns uppräknade under 4.2.1-4.2.4. Det goda skälet är ekonomiskt tillskott till rättighetshavarnas organ. Markägare över hela världen har funnit att det kan vara ekonomiskt gynnsamt att upplåta en del av sin rätt till andra. Det finns därför inget märkligt med att samer upplåter en del av sin jakt- och fiskerätt till de som prioriterar möjligheten till jakt och fiske.

5 MINA FÖRSLAG

Jag har under kapitel 4 försökt att göra vissa avgränsningar rörande jakten och fisket. Dessutom har jag, utan att vara kategorisk, delat in jakt- och fiskeutövarna i olika grupper, dels rättighetsmässigt och dels behovsmässigt. Under kap 3 har jag kort beskrivit andra resurser och även begränsande faktorer vid nyttjandet av naturen.

Fördelning av resurserna, en inriktning

Jag föreslår att

- alla samer (åtminstone de som finns registrerade i den samiska röstlängden) kostnadsfritt får utöva småviltjakt och handredskapsfiske inom den siida som de tillhör enligt Siidalagens bestämmelser, men inte bor i området

- alla samer som bor och lever i anslutning till den siida som de tillhör, kostnadsfritt får jaga och fiska till husbehov inom den egna siidan

- alla samer som bor i anslutning till sin siida och har sin försörjningsbas i samiska näringar skall få jaga och fiska till försäljning

- undantag från huvudreglerna beslutas av siida

- orsbor skall ha en särställning i förhållande till andra jägare och fiskare när samisk rätt upplåts

- vid utövande av jakt och fiske skall motorfordonstrafiken regleras

Fördelningsmodellen i tabellform

	person enl 4.2.1	person enl 4.2.2	person enl 4.2.3	person enl 4.2.4	person enl 4.2.5
Älg till försäljn	Ja	nej	nej		
Älg till husbehov	Ja	ja	beslut av siida		
Älg upplåtelse				Ja	nej
Småviltj försäljn	Ja	nej	nej		
Småviltj husbeh	Ja	ja	ja		
Småviltj upplåt				ja, kostnadsfritt	ja, mot avgift
Fiske till försäljn	Ja	nej	nej		
Fiske husbehov	Ja	ja	beslut av siida		
Fiske med krok	ja	ja	ja		
Fiske med nät	Ja	ja	beslut av siida		
Fiskeuppl krok				ja, kostnadsfritt	ja, mot avgift
Fiskeuppl nät				Beslut av siida	nej
Avverkn.rätt bo	Ja	nej	nej		
Avverkn.rätt ko	Ja	ja	beslut av siida		
Byggrätt koja	ja	ja	beslut av siida		
Helikopt o sjöfly	ja	ja	beslut av siida	Beslut av siida	beslut av siida
Snöskoter	ja	ja	ja	ja	beslut av siida
4-hjuling	ja	ja	beslut av siida	ja, vid älgjakt	nej
Båt	ja	ja	ja	ja	beslut av siida

Tidigare ställningstaganden

SAMERNA:s kongress 1999 fattade beslut om inriktning när det gäller samiskt självbestämmande. Den del som berör detta ämne är att det inrättas en samisk myndighet som har det övergripande ansvaret för mark och vatten i sameområdet. En sådan myndighet bör bl a ha till uppgift skapa regler för förvaltningen av jakt- och fiskeresurserna samt givetvis bevaka att siidan uppfyller de krav som lagstiftaren ställer rörande miljö, jakt- och fiskevård mm.

Kongressen 2000 fattade beslut om en samisk färdväg för hur en sameby kan konstrueras för framtiden. Beslutet omfattade även lagförslag och det som rör detta ämne är att det är siidan som gör upplåtelseerna av jakt- och fiske till icke-samer. Samers rätt ifråga om jakt- och fiske, däremot, är baserad på att de är rättighetshavare.

Mitt uppdrag har inte varit att utreda hur upplåtelser, kontroll m m tekniskt kan lösas, men när det gäller älgjakt har jag inte funnit några hinder för att redan nuvarande samebyars året-runtmarker kan registreras som älgskötselområden.

Motiveringar

Jakt och fiske

Enligt siidalagens bestämmelser har alla samer en rätt till naturresurserna, baserad på urminnes hävd. ILO 169 anger i artikel 1 att det är samerna själva som beslutar vilka grupper av samer som skall omfattas av konventionen. Jag har goda skäl att anta att Sametingets fullmäktigeförsamling eller en samisk folkomröstning bland de röstberättigade beslutar att alla samer omfattas av konventionen.

Eftersom även samer (4.2.3) som bor och verkar utanför renskötselområdet är rättighetshavare skall de, som minimum, kostnadsfritt få utnyttja rätten till småviltjakt och handredskapsfiske inom den siida som de tillhör enligt siidalagens bestämmelser. Beroende på hur hårt jakt- och fiskeresurserna utnyttjas i en enskild siida, kan även utrymme finnas för husbehovsjakt på älg och husbehovsfiske. Bedömningen måste dock göras av siida.

De samer som har civila arbeten men bor i renskötselområdet är i många fall också renägare och hjälper till i renskötseln i mån av möjlighet. De är således rättighetsinnehavare redan med nuvarande regler. Utöver dem bor det många samer i olika fjällkommuner, som inte är renägare. Det gemensamma för dem är att de har historisk koppling till någon lappby eller sameby. Enligt reglerna i siidalagen är de på samma sätt som renägaren medlem i någon siida. För dem (4.2.2) föreslår jag ett vidgat nyttjande av de gemensamma resurserna. Till skillnad från samer enl 4.2.3 är det nödvändigt för många av dem att jaga och fiska till husbehov. Deras liv är oftast uppbyggd på möjligheten att kunna jaga och fiska för att minska på matkostnader i övrigt.

För de samiska näringsidkarna (4.2.1) föreslår jag att de skall kunna jaga och fiska till avsalu. Att begränsa sådan rätt enbart till renägare, håller varken historiskt eller med framtiden som perspektiv. Den som, utan att vara renägare, har sin näringsbas i jakt- och fiske, är givetvis i minst lika stort behov som renägaren att kunna jaga älg och småvilt och nätfiska till försäljning. Rättighetsmässigt enligt ILO 169 finns ingen skillnad mellan olika samer.

En annan grupp som lever och verkar inom nuvarande samebyar (i framtiden siida) är samiska slöjdare, konsthantverkare och andra samiska konstnärer. En del av dem är renägare, andra är det inte. Det gemensamma för dem är jakten och fisket ger eller kan ge betydande tillskott i ekonomin. De skall därför också kunna jaga älg och småvilt samt fiska med nät till försäljning.

Ifråga om upplåtelser av älg föreslår jag att ortsborna får jaga älg i samma omfattning som tidigare. Beträffande upplåtelser gällande jakt på småvilt och handredskapsfiske föreslår jag att detta kan ske kostnadsfritt till ortsbor. Rätt för ortsborna att fiska med nät i vissa sjöar föreslår jag att detta får prövas av siida från fall till fall.

Jag föreslår att upplåtelseavgifter rörande småviltjakt och handredskapsfiske till andra än ortsbor skall höjas för att täcka uteblivna upplåtelseintäkter från ortsbornas småviltjakt och fiske. Det kan ju också finnas möjligheter (jfr Kanada) att uteblivna intäkter från upplåtelser till ortsbor kompenseras av staten. När den fria småviltjakten och handredskapsfisket skapades (prop 1992/93:32) på

samernas marker ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen, var huvudmotivet att ortsbornas möjlighet till jakt och fiske skulle främjas. Mitt förslag innebär en reell förbättring för ortsborna.

Byggrätt mm

När det gäller avverknings- och byggrätt föreslår jag att de som har sin försörjningsbas i samiska näringar skall få avverka skog och uppföra byggnader, även i form av bostadshus i centralorten. De samer som bor inom sin siida skall få uppföra mindre byggnader i anslutning till de områden som de nyttjar för att utöva sin jakt- och fiskerätt. Sådana byggnader får dock inte uppföras på ställen som stör rennäringen.

En byggnad som uppförts av en siidamedlem skall givetvis inte kunna avyttras eller överlåtas till personer som inte är medlemmar i samma siida.

Upplåtelseinstans och kontroll

Jag har inte funnit anledning att föreslå något annat än vad som framgår av programmet Siida-framtidens sameby. Siida gör upplåtelseerna då det, med några undantag för privata markägare, är en samisk rätt som upplåts. Det kan också vara naturligt att siida gör underupplåtelser till samiska turistföretagare.

Beträffande det organ som skall ha det övergripande ansvaret har jag inte skäl att föreslå något annat än förslaget i programmet Samiskt självbestämmande; en samisk myndighet underställd Sametinget, med arbetsnamnet Samiskt närings- och fastighetsverk.

Motorfordon

Jag föreslår att det skapas restriktioner mot användande av motorfordon vid utövandet av jakt- och fiske. Motivet är att framför allt att den okontrollerade flygtrafiken till avlägsna mindre fjällsjöar får en acceptabel reglering. Modellen för regleringen kan hämtas från vad som gäller nationalparkerna i renskötselområdet.

Avsteg från huvudreglerna

Jag föreslår att en siida skall kunna undanta vissa vatten och marker från allmänt samiskt nyttjande. Denna åtgärd kan vara nödvändig om någon same som har sin ekonomiska bas i samisk näring (4.2.1) behöver det utrymme. Jag utgår ifrån att sådana avsteg tillhör ovanligheterna.

6 AVSLUTANDE SYNPUNKTER

Det gemensamma för alla statliga initiativ, sedan i varje fall mitten av 1980-talet, är att vilseleda medborgarna när det gäller innehållet i samernas rätt. En väg för staten är och har varit att låta statliga utredningar dra slutsatser om samernas rätt i relation till statens. Jakt- och fiskerättsutredningen (SOU 2005:116) är inte unik när det gäller förslag av konfiskatorisk karaktär. Den föreslog att 50 % av samernas jakt- och fiskerätt ovanför odlingsgränsen och renbetesfjällen skall konfiskeras och överföras till staten. Medborgarna i Sverige, inklusive ortsborna i fjällkommunerna, har inte förstått att utredningens förslag syftar till en sådan in-skränkning. Däremot är statens jurister medvetna om det, liksom t ex jägarorganisationernas. Skälet till att ortsborna tror att det är statens rätt som upplåts till dem när det t ex gäller älg, kan bero på att det sedan början av 1990-talet heter "statens mark". Ortsbon har för länge sedan glömt att samma marker, ovanför lappmarksgränsen och renbetesfjällen, var anvisade till "lapparnas uteslutande begagnande" för mindre än hundra år sedan. Det uteslutande begagnandet gällde främst nyttjandet av mark och vatten till renbete, jakt och fiske. Det är till och med så att exempelvis länsstyrelsen i Norrbotten så sent som för ca 100 år sedan var av uppfattningen att samerna har

ensamrätt att avverka skog ovanför lappmarksgränsen, förutom de markägare som via de statliga förrättningarna hade erhållit gränsbestämda marker.

Som nämnt är Jakt- och fiskerättsutredningen förslag inte unika. I slutet av 1980-talet och början av 1990-talet genomfördes den, juridiskt sett, största konfiskationen av samisk egen-dom. Då överfördes marken mellan odlingsgränsen och lappmarksgränsen till ett bolag, ASSI Domän AB. Senare har egendomen överförs till ett annat statligt bolag, Sveaskog AB. Båda dessa bolag har sålt en del av marken vidare till enskilda personer; en stor del av dem är tyska intressen.

Så sent som 1993 ägdes endast ca 5 % av markerna mellan odlingsgränsen och lappmarks-gränsen med lagfart, d v s några enskilda markägare. Den övriga marken förvaltades av Do-mänverket, på samma sätt som Statens fastighetsverk idag förvaltar markerna ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. När Domänverket skapades 1859 fick den bl a hand om förvaltningen av skogsarealerna väster om lappmarksgränsen. Däremot inte upplåtelse av jakt- och fiske. Någon gång efter att odlingsgränsen drogs upp, 1867, fick verket också ta hand om upplåtelse av jakten och fisket, men det var fortfarande samernas ensamrätt till jakt och fiske som uppläts till andra jägare och fiskare. Samerna hade givetvis inte den eko-nomiska orken att protestera mot att deras rätt uppläts till andra. Mer lyckosamma har samerna varit ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Länsstyrelserna har där inte upplåtit samernas rätt till andra i samma omfattning som Domänverket gjorde nedanför odlings-gränsen.

Detta gällde ända fram till början av 1990-talet. Länsstyrelserna började vid den tiden upplåta den samiska jakt- och fiskerätten ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen till andra i mycket större omfattning än vad de hade gjort tidigare. Inte nog med det: Dessutom konfiskerades hälften av samernas tidigare ensamrätt till jakt- och fiske mellan odlingsgränsen och lappmarksgränsen genom att staten (lagligt eller olagligt) sålde marken till ASSI Domän AB (nuvarande ägare; Sveaskog). Samma dag som bolaget erhöi lagfart till markerna (uteslutande gamla lapps-katteländ) fick de en egen jakt- och fiskerätt genom bestämmelserna i jakt- och fiskelagstiftningarna. Juridiskt sett bör jakt- och fiskerätten mellan odlings- och lappmarksgränsen numera vara delad lika mellan Sveaskog AB (m fl) och samerna. Enligt Jakt- och fiskerättsutredningen (SOU 2005:116) är dock förhållandet denna; Sveaskog AB har 75 % av jakt- och fiskerätten, medan samerna har 25 % (se exv sid 36, § 7).

Enligt uttalanden i media av stolta ansvariga ministrar i regeringen i början av 1990-talet skall samerna enbart vara tacksamma för att även markerna ovanför odlingsgränsen och renbetes-fjällen inte överfördes till statliga bolag. Regering och riksdag kan givetvis när som helst kon-fiskera hälften av samernas jakt- och fiskerätt även där, genom att genomföra samma proce-durer som vid bolagiseringen av Domänverket.

Det märkliga är att högljudda kändisar, som kallar sig för Ortsbor, inte har reagerat över alla dessa konfiskeringar, som i slutänden även drabbar dem. Dessa kändisar har ingen som helst insyn i hur Sveaskog AB fördelar upplåtelse. Sannolikt har Sveaskog AB inte något socialt ansvar gentemot Ortsborna och kan därför lika gärna upplåta älgjakt till jägare i södra Sverige eller utlänningar. Om mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen också överförs, via en konfiskeringsförrättning, till statliga bolag, behåller samerna åtminstone hälften av sin jakt - och fiskerätt. Vem skall kändisen då angripa om det statliga bolaget upplåter sin del av älg-jakten, (även småviltjakten och fisket) till de som betalar bäst?

Om mitt uppdrag hade varit att föreslå en politisk lösning av jakt och fiskemöjligheterna för Ortsbor och samer ovanför lappmarksgränsen och renbetesfjällen hade jag föreslagit en sam-verkan mellan samer och Ortsbor; att gemensamt förmå staten och statliga bolag att inse att älgstammens reproduktion på aktuella marker inte räcker till andra än samer och Ortsbor. Be-träffande i varje fall området mellan odling- och lappmarksgränsen skulle Ortsbornas möjlig-heter till älgjakt väsentligt

utökas. Kändisortsbons ilska bör riktas mot ett helt annat håll. Jag kan på goda grunder påstå att rättighetshavarna (samerna), är beredda att dela med sig av re-surserna, framför allt till Ortsbor, men Ortsborna skall också rikta sina anspråk på dem som tidigare har konfiskerat samisk egendom. I den konfiskerade egendomen finns utökade möjligheter till jakt och fiske för Ortsborna.

Det som samerna fortfarande har mellan odlingsgränsen och lappmarksgränsen är ensamrätt till renbete. För att kunna konfiskera delar av det måste Sveriges riksdag först ändra grund-lagen.

Det är ytterst få medborgare i Sverige som känner till att länsstyrelsernas upplåtelser ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen av älg, småvilt och fiske är upplåtelser av samisk egendom. Ännu färre känner sannolikt till att de upplåtelser av jakt- och fiske som Sveaskog AB gör mellan odlings- och lappmarksgränsen är upplåtelser av konfiskerad (i början av 1990-talet) samisk egendom.

Trots Sveriges folkrättsliga förpliktelser gentemot samerna, kan det inte skönjas någon ändrad inställning i statens samepolitik. Den kritik som internationella organ allt oftare riktar mot Sverige verkar inte ha någon betydelse. Oftast tillsätts en ny utredning för att blidka världs-samfundets kritik. Sverige sopar problemen under mattan är den allmänna åsikten, som inter-nationella organ har; därav den ständigt återkommande kritiken.

Som framgått under avsnitt 3.1 har Kanada en motsatt inställning när det gäller sina urbefolkningar. Ett exempel är att Kanada kompenserar tidigare konfiskatoriska inslag gentemot Innuiterna med närmare 120 miljoner kronor varje år åtminstone de närmaste 10 åren. Om Sverige skulle kompensera samerna med endast en tiondel av vad Kanada gör, skulle i varje fall upplåtelseavgifterna för Ortsbor avseende jakt och fiske på samernas marker kunna sänkas eller tas bort. Vägen är lång, speciellt när högljudda kändisortsbor ständigt står på samma sida som de krafter i Sveriges riksdag som vill konfiskera de återstående delarna av samisk egendom.

SAMERNA:s utredningar

Samiskt självbestämmande

Kongressbeslut i Arvidsjaur den 29 maj 1999

Siida-framtidens sameby

Kongressbeslut i Gällivare den 20 maj 2000

Styrelsens genomgång av SOU 2001:101, En ny rennäringspolitik

Kongressbeslut i Stockholm den 28 september 2002

Granskning av utredningen JAKT OCH FISKE i samverkan (SOU 2005:116), LWS

Överlämnad till partiet SAMERNA:s styrelse den 30 mars 2006

Fördelning av samiska naturresurser, Ett plågsamt ämne för samer och i ännu högre grad för staten, Utr. LWS

Överlämnad till riksorganisationen SAMERNA:s styrelse den 10 maj 2006